МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ – БИТОЛА
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ФАКУЛТЕТ ЗА ПСИХОЛОГИЈА
СТУДИСКА ПРОГРАМА:
ПСИХОЛОГИЈА ВО СОЦИЈАЛНАТА ЗАШТИТА

МАГИСТЕРСКА РАБОТА

КАРАКТЕРНИТЕ ЦРТИ ОД ТЕМНАТА ТРИЈАДА КАЈ ЛИЦАТА НА РАКОВОДНИ ПОЗИЦИИ

СТУДЕНТ: ЕЛЕОНОРА НИКОЛОВСКА
БРОЈ НА ИНДЕКС: M204003
МЕНТОР: ДОЦ. Д-Р СЛАЃАНА АНЃЕЛКОСКА

Битола, 2022

АПСТРАКТ

Се опишува концептот на темната тријада и нејзините компоненти: макијавелизам, нарцизам и психопатија. Тие се променливи кои се сметаат за дел од нормалното функционирање на човекот, претставуваат спектар на димензии на различни однесувања и особини што се обидуваат да ја разјаснат темната страна на човековото функционирање.

Со опишување на поединечните компоненти на темната тријада, овој магистерски труд се обидува да ги прикаже моделите на однесување на поединците и изразеноста на карактерните црти од темната тријада кај нив. Се потенцира важноста на темната тријада на личноста за која се смета дека има одредено влијание врз работната позиција. Се разгледуваат не само неприлагодливите карактеристики на овие мрачни особини, но и приспособливите и корисни карактеристики кај раководните позиции.

Клучни зборови: макијавелизам, нарцизам, психопатија, раководни позиции, темна тријада.

ABSTRACT

The concept of the dark triad and its components are described: Machiavellianism, narcissism and psychopathy. They are variables that are considered part of the normal functioning of man, represent a range of dimensions of different behaviors and traits that try to clarify the dark side of human functioning.

By describing the individual components of the dark triad, this master thesis attempts to show the patterns of behavior of individuals and the expression of character traits of the dark triad in them. The importance of the dark triad of the person who is considered to have a certain influence on the job position is emphasized. Not only the non-adaptable characteristics of these dark traits are considered, but also the adaptive and useful characteristics of managerial positions.

Keywords: dark triad, managerial positions, machiavellianism, narcissism, psychopathy.

Содржина

Апстракт 1
Abstract 2
Листа на табели 5
Листа на графици 5
1 Вовед 7
1.1 Темна тријада 11
1.2 Макијавелизам 13
1.2.1 Животот и делата на Николо Макијавели 14
1.2.2 Потекло на макијавелизмот, макијавелисти 17
1.2.3 Карактеристики на макијавелистите 19
1.3 Нарцизам 24
1.3.1 Теоријата на Фројд за нарцизмот 25
1.3.2 Класификација, дијагностика и видови нарцизам 26
1.3.3 Карактеристики на нарцизмот 30
1.3.4 Нарцистична ранливост 31
1.3.5 Нарцисите во секојдневниот живот и на работното место 32
1.4 Психопатија 37
1.4.1 Причини за психопатија 38
1.4.2 Карактеристики и видови на психопатија 40
1.4.3 Знаци на психопатија 47
1.4.4 Психопати на работно место 49
1.4.5 Психопатите како лидери 52
1.4.6 Погледите на психопатите кон светот 54
1.5 Претходни истражувања 56
2 Методолошки дел 62
2.1 Проблем на истражување 63
2.2 Цели и задачи 65
2.3 Истражувачки хипотези 66
2.4 Дефинирање на варијабли 66

2.5 Метод на истражувањето 67
2.6 Техники и мерни инструменти 67
2.7 Популација и примерок на истражување 68
2.8 Обработка на податоците 68
2.9 Организација и спроведување на истражувањето 69
3 Резултати 71
3.1 Дескриптивна статистика 71
3.2 Тестирање на хипотезите 83
4 Дискусија 87
5 Заклучок 91
6 Користена литература 92

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

Табела 1. Дескриптивни податоци според полот

Табела 2. Дескриптивна статистика на цртите на темната тријада

Табела 3. Дескриптивна статистика на испитаниците според нивната работна позиција

Табела 4. Дескриптивна статистика според стажот на испитаниците

Табела 5. Дескриптивна сстатистика на работните позиции (аритметичка средина, стандардна девијација)

Табела 6. Т тест на разликата помеѓу темната тријада и лицата вработени на ракаководни позиции и општата популација

Табела 7. Дескриптивна статистика за темната тријада според полот (аритметичка средина, стандардна девијација)

Табела 8. Т тест во однос на разликата на темната тријада кај машката и женската популација

Табела 9. Дескриптивна статистика за односост на темната тријада и стажот (аритметичка средина и стандардна девијација)

Табела 10.Т тест на темната тријада и стажот на вработените

Табела 11. Дескриптивен опис на зачестеноста на цртите од темната тријада кај општата популација

ЛИСТА НА ГРАФИЦИ

График 1.Графички приказ на испитаниците според пол

График 2. Графички приказ на зачестеноста на макијавелизмот кај групата испитаници

График 3. Графички приказ на зачестеноста на психопатијата кај групата испитаници

График 4. Графички приказ на зачестеноста на нарцизмот кај групата испитаници

График 5. Графички приказ на испитаниците според нивната работна позиција

График 6. Графички приказ на испитаниците според нивната работна позиција

График 6. Графички приказ на испитаниците според нивната работна позиција

График 7. Графички приказ според стажот на испитаниците

График 8. Графички приказ според стажот на испитаниците

1 ВОВЕД

Кога зборуваме за 21 век, акцентот се става на времето на компјутеризација, европеизација, корона - пандемија. Сведоци сме на дебати и дуели каде што главна тема е задавање удар на противникот.

Ако во минатото од политичарите се очекувало да имаат високи знаења, совест, морал и чесност, денес, сѐ поразлично. Во минатото политиката и процесот на владеење било идеалистички замислено во служба на доброто, јакнење на карактерот на луѓето и со самото тоа на кралството, а подоцна и на државата.

Влијанието на Николо Макијавели (1469-1527) било пресудно за да се направи промена во почетокот на 16 век. Во својата книга „Владетелот“, Макијавели ги објавил новите „препораки“ до владетелите за тоа како треба да се владее . Тој ја разбил античката предрасуда дека политиката мора да биде поврзана со моралот, со што ја редефинира целокупната традиција на дотогашната политичка филозофија. Кажал дека даденият „чесен“ дипломатски или политички збор не вреди речиси ништо, дека договори и сојузи не вредат ништо ако не се газат и не се кршат. Низ низа примери покажал дека луѓето склони кон лукавства секогаш остануваат во играта полна со подметнувања, измами, чистки, елиминации и ликвидации. На оние што се на власт им порачува да бидат лакоми и лукави, да мислат само на доживотно поседување на власта и на апсолутна контрола на сите процеси.

Макијавели за постигнување на целта пропагирал да се употребат сите средства, безразлика дали се морални или материјални, бидејќи државата ја гледал како дело и своина на владетелот.

Денес, функционерите во светот, вклучувајќи ги и македонските, ја имаат усвоено технологијата на модерно владеење и држејќи се до советите на Макијавели, ги остваруваат неговите препораки.

Во Македонија може да се набројат стотици примери кои покажуваат дека за да се освои и задржи власта се употребуваат секакви средства, безразлика дали тие се легални или илегални, морални или аморални, дозволени или недозволени. Афера до афера,

корупција, криминал, економска сиромаштија, низок стандард, ја окарактеризуваат состојбата во Македонија во изминатите триесет години независност.

Менувајќи ја власта, секое зло се заменува со ново зло, со нови актери и во слична или во поинаква, пософистицирана изведба.

Според правилата на Макијавели: власта се заснова на моќ. Моќта се остварува со богатство, способност за убедување и обединување, поддршка од верски и политички фанатици, углед. Од една страна власта носи углед, почит, богатство, привилегии, признанија и други вредности и погодности, што, само по себе, како вистински магнет ги привлекува оние што имаат амбиции преку функцијата да постигнат нешто во животот. Од друга носи и одговорност, која најчесто се заборава, појава што ѝ дава крилја и ја потхранува самата неодговорност.

Функционерите и раководителите сета своја опачина ја покажуваат за време на политичка или економска криза на државата, која ја следи Македонија од нејзината независност. Функционерите и самоповикани спасители, опиени од сопствената слава, по стишување на бурата, ги забораваат ветувањата што ги дале, а не ги исполниле, се губи реалноста и почнува период кога толку се замешуваат работите што веќе не се знае што е вистина, што лага, што е реално, што намерно измислено, изведено и пласирано во јавноста. Во таквите ситуации функционерите шират страв меѓу граѓаните, најавуваат опасност од друга страна, од странски служби и од странски држави, измислуваат сценарија за масовно лажење на народот, се прават нови манипулации за да се задржи старата или да се стекне нова доверба.

Во нашата држава владее време на неморал и време на оние што немаат ни срам ни образ. Парите и личното богатење се основиот двигател во борбата за власт. Итрината, подлоста, лицемерието, лажните обвинувања, напади, демагогии, поткупувања доаѓаат до израз во секојдневието. Доколку нема вистински, се измислуваат афери и скандали, се фабрикуваат или коваат завери. Се развива подаништво, лесно и неодговорно се даваат квалификации, се лепат етикети. Некритички и незаконски се следат или им се слушаат телефони на поединци и групи, луѓето кои имаат различно мислење и јавно ги изнесуваат своите ставови се прогласуваат за кукавици и предавници. На површина се појавуваат

(дез)информации за разни криминали, злоупотреби, манипулации и разни други појави, користени во меѓусебни пресметки.

Негативните трендови крајно неповолно влијаат на расположението на граѓаните, за нивниот очај, наместо надеж, за нивно губење доверба во способноста на власта и функционерите да ја водат државата. Се разбира, тоа силно влијае и за нискиот авторитет на земјата во меѓународната заедница, особено во Европската Унија, која се презентира како новата ветена земја за Македонците.

Триесет години независност, во кои после секоја смена на власта се почнува речиси од нула, се негира сè што било претходно, од настани до личности, од успеси до порази. Главното правило е: ако не си со нас, значи си против нас, ти си наш непријател. Познато е дека кога луѓето се меѓусебно поделени во неколку различни табори, не е тешко да се изманипулираат, да се свртат едни против други, секогаш кога тоа е во интерес на манипулаторите.

Синоними на темната темната тријада се криминалци од хорор, психолошки трилери или епска фантастика. Тие се такви што добиваме пецкање и заледување на крв во нашите вени. Уште „пострашно“ е тоа што не е производ на имагинацијата, туку ова име доаѓа од формалната теорија на личноста и се однесува на три патолошки стилови кои често се среќаваат заедно кај населението и се преклопуваат: макијавелизмот, нарцизмот и психопатијата.

Нехумани, асоцијални, неискрени, егоцентрични, лица кои поседуваат социјално деструктивен карактер, манипулација и емоционално студенило се лицата кои го оправдуваат зборот „темно“. Исто така, оваа појава се нарекува и психологија на Џејмс Бонд, бидејќи се покажа дека се исклучително успешни во одредени работни места, но и дека имаат возбудлив сексуален живот, а тоа е почеста појава кај мажите.

Макијавелизмот го доби името од Николо Макијавели. Тоа е особина на личноста која се карактеризира со лицемерие, екстернализација на вината, емоционално студенило, манипулација со другите со цел да се постигне лична цел, ниска емпатија.

Нарцисите, пак, ја преувеличуваат сопствената вредност, фокусирани се на себе, арогантни се, манипулираат со другите луѓе, имаат ниска емпатија, им треба други луѓе да им се восхитуваат за да ја зајакнат нивната самодоверба. Се гледаат себеси како моќни, интелигентни, физички привлечни, единствени. Претпочитаат сексуална врска за една ноќ или таканаречени пријатели со придобивки, што е во согласност со нивната опортунистичка стратегија. Лесно започнуваат нови врски, и лесно ја препознаваат можноста, бидејќи обично се физички привлечни, шармантни и одлучни.

Психопатите најмногу ја фасцинираат јавноста. Користејќи шарм и манипулација и цел за лична корист, без оглед на цената, тие се многу импулсивни, понекогаш насилни. Главната карактеристика е недостатокот на емпатија, морал, чувство на вина и каење. Психопатијата е поделена на примарни (причините се генетски фактори, студени, без морал) и секундарни (како производ на околината, „чувствителни“ психопати).

Сите три особини на личноста се преклопуваат (иако во суштина се различни) во експлоатација на другите, манипулација, грандиозност, лицемерие. Тие избираат краткорочни љубовни партнери, физички се привлечени за време на формирањето на првиот впечаток. Ова не значи дека луѓето со овие карактеристики се попривлечни сами по себе од остатокот од населението, туку дека стратешки манипулираат со својот изглед.

Тријадата ја сочува когнитивната емпатија, односно способноста да ги препознае емоционалните состојби на другите, но тие не ги допираат. Когнитивната емпатија обезбедува важни емоционални информации и е во сржта на манипулативните личности.

1.1 Темна тријада

Постојат повеќе дефиниции за терминот „Темната тријада“. Таа е уметност и наука за манипулација и контрола на умот. Психологијата се стреми кон разбирање на човечкото однесување. Таа е фокусирана на нашите мисли, постапки и начинот на кој комуницираме едни со други. Темната тријада се фокусира на видовите на мисли и дејства кои се предаторски по природа. Ги испитува тактиките што ги користат луѓето за мотивирање, за убедување, манипулирање или принудување на другите да дејствуваат на начини кои се корисни за себе, и потенцијално штетна за другата личност.

Темната тријада може да се гледа како проучување на човечката состојба, во однос на психолошката природа на различните видови на луѓе. Факт е дека секое човечко суштество има потенцијал да изманипулира други луѓе или други живи суштества и тие да станат негови жртви. Поради социјалните норми, човечката совест и други фактори, повеќето луѓе имаат тенденција да ги воздржуваат нивните мрачни нагони и да се чуваат од дејствување на секој импулс што го имаат. Мал процент од населението не умее да ги контролира своите мрачни нагони и им наштетува на другите.

Главната цел на темната тријада, како тема, е да се обиде да ги разбере тие мисли, чувства и перцепции кои предизвикуваат луѓето да се однесуваат на предаторски начини еден кон друг.

Темната тријада е концепт на три особини на личноста: макијавелизам, нарцизам и психопатија. Луѓето кои имаат тенденции да бидат дел од темната тријада дејствуваат на начини кои се бесмислено штетни за другите. Кога луѓето прават лоши работи тие имаат специфични мотивации кои ги покреваат кон таа активност. Тие мотивации може дури и да бидат целосно рационални од нивната гледна точка. Луѓето прават лоши работи со специфични цели и специфични образложенија за нивните постапки.

Трите најдеструктивни и штетни психолошки особини на личноста се дел од темата на темната тријада. Макијавелизмот, нарцизмот и психопатијата се особини за кои постојат стереотипи, на пример, психопат како убиец и нарцис како човек кој е само опседнат со себе. Во суштина, има многу повеќе за овие антисоцијални нарушувања отколку само стереотипите.

Темната тријада е збир од три посебни особини на личноста кои се поврзани. Секоја од овие особини има свој склоп на карактеристики.

Макијавелизмот е господар на сите манипулатори. Тие не избирале да бидат такви, тие едноставно се такви. Овој тип на личност ќе оди во крајности за да добие власт. Лажење, мамење, крадење и предавство се ништо за нив. Ако изборот е помеѓу правење нешто морално за да ги исполнат своите цели или да бидат аморални и да ги измамат луѓето, за да ги постигнат побргу своите цели, секој пат ќе го избираат второто. Тие можат да бидат шармантни, но ќе предизвикуваат и чувство на вина и притисок да добијат се што сакаат.

Личноста која има особини на нарцисоидност е онаа која мисли на себе. Нарцисите се сметаат за најпривлечни. Нарцисите обично се луѓе кои имаат џиновско его. Тие имаат нереален поглед на нивниот личен имиџ. Нарциси, луѓе кои се премногу полни со себе, и е тешко да се биде во нивно присуство. Имаат тенденција да бидат одлични манипулатори со луѓе и ситуации.

Психопатијата има свои особини и тие се многу различни од оние на наарцисите. Психопатијата се карактеризира со исклучително антисоцијално однесување. Она што е најкарактеристично за оваа појава е отсуството на емпатија. Со други зборови, психопатот не чувствува емпатија кон другите, не може да го доживее искуството и не може да се сочувствува со болката на другите. Покрај тоа, тие можат да имаат големо его и да немаат каење за нивните постапки во животот. Психопатите се пресметани и честопати многу шармантни, што ги прави опасни, за разлика од социопатите кои имаат тенденција полесно да се откажат.

Луѓето кои се дел од Темната тријада ќе направат сѐ што е во нивна моќ да го добијат она што го сакаат. Макијавелистите може да уживаат да бидат во политички кампањи, бидејќи тоа им овозможува да бидат флексибилни и им нуди можности да импровизираат. Поради овие причини, се чини дека макијавелизмот би можел да има посебно место во Темната тријада и би можел да биде особено важен за разбирање на природата на политичката амбиција и раководната позиција.

1.2 Макијавелизам

Макијавелизмот е тежок да се открие кај одредени популации (на пример деловни професионалци, политичари) со оглед на измамничката природа на овие поединци. Поединци со повисоки скорови во макијавелизмот може да не сакаат да дадат точни проценки на нивните сопствени карактеристики на личноста.

Колку во нашево време макијавелистичките принципи на владеење и опстојување се актуелни и применливи? Колку се применуваат? Одговорот е познат, многупати потврден - онолку колку што ги овозможуваат условите, состојбите, свеста и интересот.

Има многу денешни владетели, водачи на народи, кои како да учеле од Макијавели. Макијавелизмот е техника која своето потекло го има од познатиот политички филозоф Макијавели. Неговите дела за влијание и политичка моќ, Макијавели ги дели со остатокот од светот. Тој ја споделува со остатокот од светот неговата верзија на идеи, принципи и тактики, еден вид план со оние поединци кои можеби бараат влијание низ текот на историјата. Макијавелистичките поединци се луѓе чиј пристап кон животот е стратешки. Тоа значи дека последиците кои ги превземаат обично се добро осмислени и проценети условите за тоа како тие би можеле да влијаат на нивните животи ако направат нешто на конкретен начин. Многу едноставно може да се идентификува макијавелистичка индивидуа, бидејќи нивниот говор често е: како ќе ми користи ова, и како овој резултат ќе влијае на мојот јавен углед.

Макијавелизмот е особина на личноста дизајнирана и именувана по Николо Макијавели, кој е најпознат по пишувањето на „Принцот“. Книгата нуди совети за тоа како може да се контролираат масите и да се манипулира со луѓето за да се стекне моќ над нив. Книгата ги учи луѓето да бидат лукави, манипулативни и измамници, сè додека не го добијат тоа што го сакаат. Се тврди дека целта ги оправдува средствата. Со други зборови за да се остварат нечии интереси и цели, морално е оправдано да се повредуваат другите во процесот. Во оваа смисла макијавелизмот е сличен на нарцизмот, затоа што во двете особини постои верување дека сопствените интереси му служат на општото добро, дури и иако луѓето се повредени во тој процес.

1.2.1 Животот и делата на Николо Макијавели

Николо Макијавели живеел во тн. „златно доба“ на ренесансата, од 1469 до 1527 година, во поделена Италија на градови – држави, со кои владееат благороднички семејства, во време кога црквата, освен духовно, се бори да приграби и поголема световна власт, во време кога разделениот Апенински полуостров ги поттикнува освојувачките стремежи на Франција, Шпанија и Германија, па единствен спас за него е обединувањето.

Макијавели е познат по реченицата „Целта ги оправдува средствата“, иако вака формулираната реченица не може да се пронајде во ниедно негово дело.

Роден е во Фиренца, во истакнато семејство. Татко му Бернардо ди Николо Макијавели бил адвокат, но припаѓал на посиромашните членови на богатото семејство Макијавели. Николо поради финансиски средства не добил образование какво што му било потребно, па повеќе учел од книги. Тоа донекаде му помага при сочувување на оригиналноста и му носи своевиден слободен стил на пишување.

Во времето на младоста на Николо, во Фиренца, постоеле две струи, едната под водство на инквизиторот Савонароле, а другата под раскошната капа на Лоренцо Мањифико.

Во своето дело „Историја на Фиренца“ Макијавели го опишува раскошот на дворот, добро обучените дворјани и критички се осврнува на моделот на однесување на дворот. Падот на Медичи во 1494 година се совпаѓа со времето кога Макијавели влегува во државната служба, каде што останува сè до 1512 година, кога и семејството Медичи се враќа на власт. По четири години работа во службата на слободната фирентинска република, Макијавели станува и канцелар и секретар на друга канцеларија. Има важна улога во работите на републиката. Тука го стекнал искуството што подоцна го преточил во своето славно дело „Владетел“. Од 1503 година Макијавели бил задолжен и за полицискиот сектор и за секторот за одбрана. Во тоа време патувал многу, вршел политички мисии, а неговиот јавен живот е под влијание на папата Александар VI и неговиот син Чезаре Борџија. Токму и според нив создавал пишувајќи го своето дело „Владетел“.

Медичи повторно завладеале со Фиренца од 1512 до 1527 година. Во тој период, Макијавели има силно политичко влијание и многу пишува. Потоа го губи местото во државната служба, и го обвинуваат за соучество во неуспешниот заговор против Медичи. Го затвораат и го мачат, но го спасува папата Лав X. Се повлекува на својот имот во Сан Кашана, близу Фиренца, и му се посветува на пишувањето. Тука, помеѓу 1513 и 1527 година, тој ги пишува своите ремек - дела.

Николо Макијавели умира неколку недели по падот на семејството Медичи од власта, во 1527 година , во својата 58 - ма година. Погребен е во црквата „Санта Кроче“.

Николо Макијавели бил еден од највлијателните политички теоретичари на западната филозофија. Неговото најчитано дело „Принцот“, ја претвори теоријата на Аристотел за доблести наопаку. Тој е исто така автор на голем број дополнителни политички трактати, вклучувајќи ги и дискурсите на првата деценија на Тит Ливиус, и на литературни текстови, вклучувајќи две комедии и неколку песни.

Принцот

De Principatibus (буквално преведено: "На принцовите") беше првото дело составено од Макијавели во Сан Каскано главно во текот на 1513 година, тоа беше објавено постхумно во 1532 година.

Принцот е краток трактат од дваесет и шест поглавја во кои Макијавели го поучува еден млад ученик од семејството Медичи за тоа како да се стекне и да ја одржи својата политичка моќ. Познат е центарот на вистинското балансирање на среќата и доблеста кај принцот, тоа е најчитаната работа на Макијавели и еден од најистакнатите текстови на западната политичка мисла.

Дискурс

Покрај популарноста на Принцот, главната политичка работа на Макијавели е Дискурсите на Првата Деценија на Тит Ливиус. Нејзините први страници биле напишани во 1513 година, но текстот бил завршен помеѓу 1518 и 1521 година. Дискурсите требало да ги едуцираат идните генерации да постигнат и одржат политичка стабилност во

република. Текстот е структуриран како слободен коментар за првите десет тома на Аб Урбе Кондита Либри, главното дело на римскиот историчар Тит Ливиус.

Дискурсите се поделени во три тома: првиот посветен на внатрешната политика, вториот на надворешната политика, третиот за споредба на најугледните дела на индивидуалните мажи во древниот Рим и ренесансната Италија. Првиот том открива за симпатијата на Макиавели за републиканската форма на владеење, во третиот том се наоѓа луциден и остар критичен поглед кон политичката ситуација на ренесансната Италија.

Макијавели, извршувајќи ги своите владини улоги, имал можност да напише за настаните и проблемите на кои бил сведок од прва рака. Некои од нив се од клучно значење за разбирање на одвивањето на неговата мисла.

Макијавели бил добар писател. Тој ни остави две свежи и забавни комедии, Мандрагола (1518) и Клизиа (1525), кои се уште се претставувани во овие денови. Роман, Белфагор Аркидиаволо (1515); една песна во стихови инспирирана за Луциј Апулеј (околу 125-180 н.е.) голема работа, L'asino d'oro (1517); уште неколку песни, од кои некои забавни, преводот на класичната комедија од Публиј Теренциј Афер; и неколку други помали дела.

До крајот на шеснаесетиот век, неговото дело - Принцот бил преведен на повеќето европски јазици и бил предмет на спорови во најважните судови на Стариот континент. Суштинските идеи на Макијавели биле толку презрени (поради нивно погрешно толкување) што еден термин бил наменет за да се однесуваат на нив - макијавелисти . За овие денови терминот укажува на циничен став, според кој политичар е оправдано да направи било какво злосторство, ако целта го бара тоа.

Владетелот, најпознатото дело на Макијавели, дава една прагматична формула за политичкиот успех. Рецептот за моќ на Макијавели, образложен во 26 поглавја, е релевантен и денес, во политичките превирања на XXI век. Работите треба да ги гледаме „такви какви што се, а не такви какви што би требало да бидат“. Во оваа фраза можеме да согледаме дека Макијавели го претпочитал стварниот свет пред замисленият.

Според Макијавели владетелот мора да биде храбар, енергичен, ако е потребно дури и суров и безобѕирен, за да може да ја постигне својата цел. Тој мора да се потпира на сопствените сили, на својата војска и на народот, да ги одбегнува платениците, да не биде скржав, но не и премногу дарежлив, да се стреми повеќе да се плашат од него отколку да го сакаат, мудро да ги прима само добрите совети, да настојува да биде што повеќе ценет, а особено да внимава да не стане омразен и презрен од страна на народот.

Неговото дело може да се согледа како една безвремена лекција за автократското владеење која продолжува да го буди интересот и кај експертите од таа област, но и кај поширокаta читачка публика.

1.2.2 Потекло на макијавелизмот, макијавелисти

Макијавелизмот традиционално се поврзува со „потемната страна“ на човековата природа (Paulhus & Williams, 2002). Филозофијата на Макијавели ги олеснува асоцијалните методи за постигнување цел. Често, овие тенденции се исто така поврзани со алчност и себичност, кои се оправдуваат преку рационализациите околу целисходност и крајните цели.

Набљудувано од психолошки аспект, личноста која е именувана како макијавелист, има таканаречен тип на растројство на личноста наречено професионално „темна тријада“, нарушување кое вклучува збир на симптоми. Станува збор за макијавелизам, нарцисоиден и психопатски елемент.

Макијавелист се опишува како бесчувствителен, непромислен и лицемерен, не почитува никакви норми и правила и погрешно е окарактеризиран како бунтовник, па дури и луѓето имаат тенденција да му се восхитуваат, бидејќи покрај сето горенаведено, тој е полн со себе и секогаш е одмерен, со добри манири, но секогаш се има на ум само себе и своите цели, не е во состојба да сочувствува со другите, да чувствува љубов, пријателство, наклонетост кон другите.

Макијавелизмот е начин на размислување и дејствување, односно опфаќа збир на дејствија кои не ги земаат предвид етичките и моралните норми, кои немаат обѕир кон некои човечки вредности и други карактеристики кои би можеле да се означат како некои принципи.

Идеолошки творец на оваа насока и учење бил италијанскиот филозоф и политичар Николо Макијавели, во чие најпознато дело „Владетел“ги поставил темелите на макијавелистичките учења.

Макијавели ги поучувал своите следбеници во духот на своите дела, каде опишува дека човекот во својата суштинска природа е нечесен, себичен и крајно неморална личност. Роден како слаб и кукавица, како недоволно храбар да се бори и да се ангажира за себе.

Макијавели ги засновал принципите на макијавелизмот врз база на погореопишаните сфаќања за човечкиот карактер. И со тоа дава насока и мотивира на акција во која не треба да се гледаат моралните норми и етика, насока која дозволува да се делува себично и во согласност со нивните потреби, со многу јасна цел. Зборува за постигнување на сопствените идеи и концепти, не обрнувајќи внимание на другите, бидејќи сигурно не би ни обрнувале внимание кога би имале можност да постигнат нешто.

Макијавелизмот се заснова на тоа дека секоја цел ги оправдува сите можни средства и дека нема ништо што е забрането и што не е „дозволено“, а секако тие што сакаат да постигнат нешто имаат целосно право да користат итрина, измама, закани, сила, злоба и сплетки, додворувања и лаги, и сите „достапни средства“ што ги има.

Макијавелизмот има уникатни импликации за финансиските злосторства и други недолични однесувања поврзани со современиот бизнис. Поединците со повисок макијавелизам генерално биле неетички и првенствено фокусирани на лична корист. Поновите истражувања продолжуваат да наоѓаат поврзаност помеѓу макијавелизмот и неетичкото однесувања поврзани со бизнисот. Макијавелизмот е поврзан со зголемување на контрапродуктивно и неетичко работно однесување, како што е продолжување на работата, да се добие надоместок за прекувремена работа (O’Boyle, 2012). Една од програмите за истражување покажа дека индивидуите повисоки во макијавелизмот даваат

помалку вкупен придонес и нанесуваат повеќе штета на нивната организација со ангажирање во однесувања како што се прекршување на договорите, особено кога не се лично засегнати (Zagenczyk et al., 2013; Zagenczyk, Restubog, Kiewitz, Kiazad, & Tang, 2014).

1.2.3 Карактеристики на макијавелистите

На макијавелизмот може да се гледа како на мрачна особина бидејќи вклучува измама и манипулација. Макијавелистите имаат тенденција да бидат многу цинични, да не се грижат за моралните ограничувања до кои се придржува остатокот од општеството, и да бидат аморални за личен интерес.

Во денешно време, макијавелизмот се користи во политиката и според Оксфордскиот речник се смета дека може да се дефинира како подмолност, двојни стандарди, бескрупулозност, лукавство и лага за да се постигне одредена цел во која било сфера на животот. Макијавелистичките поединци може да бидат корисни под соодветни околности, бидејќи можат да најдат начини да ја завршат работата која што другите не можат. Од друга страна, макијавелистичките индивидуи се за личен интерес и отворени на неетичко однесување. Верноста со макијавелистичка индивидуа може биде компромис со висока стапка на ризик.

Макијавелистите се ладни, непринципиелни и природно се вешти во меѓучовечка манипулација. Веруваат дека во животот клучот за успехот е манипулирање со другите. Во односите приоѓаат со ладен, пресметлив став, и кога сакаат одреден исход во дадена ситуација, целта секогаш ги оправдува средствата.

Макијавелистите изневеруваат, лажат и им наштетуваат на другите за да ги постигнат своите цели. Тие се емотивно одвоени од луѓето околу себе нив, па ако сте во врска со нив, може да забележите дека сите ваши искуствата се плитки. Нема да се двоумат да им наштетат на другите ако тоа е целисходно за нив. Каде што нарцистите и психопатите можат да им наштетат на другите со сопственото уживање, бидејќи им

недостига емпатија, или да исполнат одредени емоционалните потреби, макијавелистите ќе го направат тоа за рационално и аргументирано прагматична цел. Тие имаат малку обѕир за емоционалната колатерална штета што ја оставаат зад себе.

Вешто се справуваат со реални закани бидејќи ги препознаваат и разбираат емоционалните реакции на луѓето. Нивните постапки се поефективни бидејќи се способни да ја заобиколат сопствената емпатија кога реагираат на можни закани.Ако важи правилото на џунглата (преживување на најсилните), тогаш тоа се макијавелистите со поголема веројатност да напредуваат. Проблемот со овој аргумент е што ние не сме во џунглата повеќе, а општеството функционира само ако сите се грижиме за меѓусебна благосостојба.

Макијавелистите се мајсторски манипулатори. Луѓето со оваа особина се со поголема веројатност да бидат вклучени во шеми за проневера, пирамидални шеми, измами со акции и политички криминал. Својот пат кон врвот го постигнуваат со манипулирање на луѓето, и кога ќе дојдат до позиции на моќ (без разлика дали во бизнисот или во политиката), тие ги користат истите техники за да манипулираат со масите.

Макијавелистичката личност во политичкиот сектор е главно опседната со сопствениот јавен имиџ. Ваквите одредени групи на поединци се сметаат за луѓе со најладно срце во нивната потрага по лични интереси пред сè друго. Што тогаш може да се каже за однесувањето на овие типови на поединци? Поради нивното мастер ниво на вештина за маскирање на нивните вистински намери од очите на јавноста, нивното однесувње тешко може да се дешифрира.

Генерално, надворешната слика на повеќето луѓе не е ништо повеќе од полиран портрет на кои се тие навистина. Често имаат тенка линија за тоа што навистина во својата суштина се и личноста која треба да биде во очите на јавноста. Можеби најдобриот пример што може да се даде овде е оној на сериските убијци. Најдобрите често можеа да избегаат од стисокот на законот поради нивната надворешна слика, најдалечното нешто од нивните морбидни фасцинации. Може да се најдат примери за таква разлика помеѓу намерата и изгледот во области помалку екстремни од сериски убиства.

1.2.3.1 Макијавелистите како лидери

Постојат безбројни приказни на лидери во светот кои се стремат да профитираат над луѓето намалувајќи ги работните места секогаш кога тоа е возможно. Подготвеноста да се искористат луѓето е уште еден белег на макијавелистички поединци. Личноста која ги поседува овие макијавелистички особини би го гледал секој поединечен колега, шеф или член на тимот како ресурс или парче од сложувалка за користење. Макијавелистичката личност би видела низа стратешки закани и слабости за справување, искористување или неутрализирање наместо другите да ги гледаат како ближни.

Тие разбираат дека надворешното прикажување е клучот за остварување влијание и ефикасно искористување на сите на кои ќе наидат.

Всадувањето страв во луѓето кои се наоѓаат и функционираат во нивна непосредна околина е уште една од карактеристиките на макијавелистите. Ова доаѓа директно од „Принцот“ кој ги поттикнува поединците истовремено да бидат и стравувани и сакани. Во истиот момент, овој поим за пожелноста да се биде сакан и да се плаши е директно поврзан со макијавелистичката карактеристика на поделба на јавната и приватната перцепција. Во самите поединци кои би се преправале дека чувствуваат поголема љубов од страв како последица на тоа, идеалниот макијавелист може да инспирира и страв и послушност истовремено.

Поради нивната цинична природа и стремење во крајности, поединците кои се повисоко во макијавелизмот ги гледаат работните односи како финансиски договори на добивка и загуба (т.е. трансакциски психолошки договори). Иако макијавелизмот беше неповрзан со реалното извршување на задачата (т.е. продуктивност), тој беше силен предиктор за контекстуални перформанси (т.е. добро извршување кога е корисно за поединецот). Вработените кои се со повисоки скорови во макијавелизмот може да имаат обврска кон бизнисот или организација. Тие можат да донесат бенефиции под одредени услови (како кога нивните лични цели се усогласуваат со оние на компанијата) но веројатно нема да се жртвуваат за доброто на компанијата или колеги соработници. Овие тенденции може да произведат неетичко однесување, контрапродуктивни однесувања, девијантни однесувања и лоша работна средина. Овие наоди се исто така во согласност со

истражувањето кое тврди дека на умерено ниво одобрување на темните особини можат да бидат ефективни во деловните контексти (Kaiser, LeBreton, & Hogan, 2015).

Макијавелистичкото водство, исто така, може да има негативен ефект врз подредените преку создавање склоност кон неетичко и контрапродуктивно однесување. Макијавелистичките лидери подредените ги доживуваат како неискрени кога моделираат етичко однесување, и покрај обидите да се прикаже надворешен фурнир на етика (Ден Хартог и Белшак, 2012). Макијавелистичкото раководство исто така има и длабоко негативно влијание врз подредените во однос на тоа како тие се гледаат себеси. На пример, поединци со ниска организациска самодоверба (што е домен на самопочит што се заснова на нечија работна средина) најнегативно одговориле на макијавелистичкото водство (Кијазад и сор., 2010).

Макијавелистичките водачи се бескрупулозни и произведуваат сурова работа средина која може да биде обесхрабрувачка и немотивирачка, всушност, да биде особено токсична за оние кои се несигурни за сопствените способности. Во прилог на токсичноста и атмосферата управувана во крајна линија, поединци со повисоки скорови во макијавелизмот, исто така, одобруваат лабава етичка средина за нивните подредени. Поединците со најголема веројатност да напредуваат во такви средини се оние кои се исто така повисоки во макијавелизмот. Ова тврдење е во согласност со наодот дека кога индивидуите повисоки во макијавелизмот се дел од договорот, тие се лесно убедени да создадат „залабавување“ во буџетот, дозволувајќи им злоупотреба на средства (Hartmann & Maas, 2010).

Поединците со повисоки скорови во макијавелизмот веројатно погрешно ќе ги пријават своите финансиски приходи во лабораториски експеримент. За разлика од оние со пониски скорови во макијавелизмот кои себично погрешно известувале за средствата и чувствувале вина подоцна, вината не беше пресудна зад производството меѓу поединците со повисоки скорови во макијавелизмот кои погрешно известија за себичната добивка. Така, индивидуите со повисоки скорови во макијавелизмот не биле вознемирени со нивното себично однесување, а рационализациите им дошле сосема автоматски и природно.

Во прилог на недостаток на вина, поединци со повисоки скорови во макијавелизмот се чини дека реагираат на етички прекршувања само кога тоа им одговара. На пример, тие веројатно нема да пријават неетичко однесување на соработниците освен ако постои можност за лична корист (Dalton & Radtke, 2013). Макијавелистичките поединци ќе ги шпионираат соработниците за да добијат конкурентна предност во компанијата (Macrosson & Hemphill, 2001). Поединци со повисоки скорови во макијавелизмот не се грижат за прекршувањето на етиката на информатичката технологија кога имаат вештини за извршување на такви злосторства, но се многу загрижени за приватноста на интернет и поврзаните етички грижи кога им недостасуваат вештини за извршување на тие злосторства. Поединци со повисоки скорови во макијавелизмот се впуштаат во злосторства на можности (Christie & Geis, 1970) кои претставуваат максимални придобивки и бараат минимални цени или ризик (Spitzer et al., 2007). Макијавелистичките поединци ги поддржуваат ставовите кои се погодни и се совпаѓаат со можностите (Mudrack, 1993) или вештини кои им се достапни (Stylianou et al., 2013). Тие одобруваат прекршувања во етички стандарди или договори кога тие лично се залагаат за добивка (Dalton & Radtke, 2013).

Без разлика дали изневеруваат финансиски или академски (Williams et al., 2010), индивидуите со повисоки скорови во макијавелизмот се впуштаат во овие однесувања само кога шансата да бидат откриени е многу мала, скоро и невзможна.

Она што се очекува е дека макијавелизмот е поврзан со низа недолични однесувања кои носат финансиски, социјални или политички придобивки. Поединци со повисоки скорови во макијавелизмот се добро прилагодени за злосторства во финансискиот свет, особено злосторствата кои ги надминуваат законските граници и тешко се гонат (Ivancevich, Duening, Gilbert, & Konopaske, 2003). Конкретно, како што се антимонополски прекршувања, проневера, финансиски погрешни извештаи (на пр., „готвење книги“), прекршувања на трудот, измама со хартии од вредност и други поврзани кривични дела од долгорочна природа изгледаат како да тие би биле особено примамливи и привлечни за поединец со повисоки скорови во макијавелизмот. Поединци со повисоки скорови во макијавелизмот (особено оние со повисока интелигенција; Nestor et al., 2013) можеби се особено прилагодени и предиспонирани за извршување на такви злосторства.

1.3 Нарцизам

Нарцизмот многу години се води како патолошка карактеристика на личноста (т.е. темна особна). Овој концептот на нарцисоидност може да се следи од грчкиот мит за Нарцис и прераскажување во хомерските химни. Клиничарите пишуваат за нарцизмот уште од почетната дискусија на Фројд (1914/1957) кон денешните современи клинички модели (Kernberg, 2010; Ogrodniczuk, 2013; Pincus, Roche и Good, 2015). Нарцизмот се класифицира како нарцисоидно растројство на личноста (НПД) во дијагностичките и статистичките Прирачници за ментални нарушувања (5-то издание; DSM-5; Американско психијатриско здружение, 2013) и Меѓународната класификација на болести (10. rev.; ICD-10; World Здравствена организација, 1992). Се истражувале адаптивните и неадаптивните корелации на нарцизмот концептуализирани како нормална димензија на особина на личноста со децении (Tamborski & Brown, 2012).

Самољубие ќе имате и без да бидете нарцис. Постојат разлики помеѓу високо самопочитувана личност и оној со нарцисоидност, до степен кој се смета во опсегот на Темната тријада.

Гледајќи го живот на нарцисите како посебен и еден од најважните во историјата, тие имаат претерано висока самодоверба. Нарцисите не се само посебни, тие за својот ум се супериорни. Нарцисите се подобар вид на личност, со повисок статус од „нормалните“ луѓе. Однесување на нарцисите го одразува нивното чувство за самопочит. Надворешни манифестации на нарцизмот се неспособност на кој било начин да толерира критика или несогласување, потребата да се ласка. На нарцисите им треба континуирана пофалба, поддршка и благодарност и имаат тенденција да го организираат својот живот на начин што им обезбедува континуиран пристап до други кои ја задоволуваат оваа потреба.

Х. Елис прв го употребил терминот нарцизам опишувајќи една од формите на неисправно однесување во корелација со познатата античка грчка легенда за Нарцис кој бил проколнат поради невозвратената љубов кон сопствениот одраз.

Во психоаналитичката литература, името нарцизам се користи на најмалку четири различни начини:

1. Клинички, кој означува сексуална перверзија во која сопственото тело се третира како сексуален предмет;
2. Генетски, кој ги означува фазите на развој (либидална нарцисоидна фаза);
3. Во однос на објектот можат да се означат два различни феномени: а) тип на избор на објект во кој селфот има многу поважна улога отколку вистинските карактеристики на објектот и б) начинот на однесување со околината кој е карактеризиран со релативен недостаток на објективни односи;
4. За да се означат различни аспекти на его состојбата кое се нарекува самопочитување.

1.3.1 Теоријата на Фројд за нарцизмот

Фројд го објаснува нарцизмот во својата нагонска теорија. Во своето главно дело за нарцизмот: „За нарцизмот: вовед“, Фројд (1914) го објаснува настанокот и значењето на психоаналитичкиот концепт за нарцизмот. Фројд и многу други психоаналитичари, забележал дека лечењето на невротични пациенти со класична психоаналитичка метода предизвикува тешкотии и не ги дава посакуваните резултати. Со субјективните согледувања стигнал до заклучок дека ги предизвикува иста врска на нарцистички став. Врз основа на тоа, ги поделил менталните растројства на т.н. трансферни неврози (хистерија и опсесивна невроза) и нарцистични неврози, за кои сметал дека немаат способност за развој на трансферот. Отпорот со којшто се соочуваат пациентите кои патат од нарцистична невроза го опишал како камен sид кој не може да се совлада.

Фројд заклучил дека во ваквите случаи на нарцизам не треба да се гледа како на перверзија, туку како на либидална компонента на егоизмот како дел од инстинктот за самоодржување кој го поседува секој човек.

Фројд, во својата работа се обидувал да пронајде и други патолошки состојби кои би ги потврдиле заклучоците за нарцизмот. Својата теорија ја применувал за објаснување на шизофренијата, органски болести, хипохондрија и др.

Две карактеристики кои го потврдуваат Фројдовиот концепт на нарцизмот се појавуваат кај луѓето кои се соочуваат со шизофренијата како состојба, тоа се: мегаломанијата и насочување кон себе (повлекување на интересот за надворешниот свет). Кога либидото се повлекува од надворешниот свет, настанува мегаломанија која е резултат на насочување на либидалната енергија кон сопственото его и така настанува состојбата наречена нарцизам.

Фројд се интересирал за самопочитувањето кое е поврзано со нарцизмот и го објаснува со концептот на его идеал како дел од супер егото. Его идеал го објаснува како збир на идеални вредности, верзија на личноста во идеален облик.

1.3.2 Класификација, дијагностика и видови нарцизам

Нарцизмот според DSM – IV – TR спаѓа во пореметувања на личноста и вклучува долготраен и стабилен образец на однесувања и искуства кои значително отстапуваат од стандардните очекувања и норми на општеството и се карактеризира со попречувања во секојдневното функционирање во четири категории: когнитивно, афективно, социјалните односи и контрола на импулсите.

Според DSM – IV – TR дијагностичките критериуми на нарцисистичко пореметување на личноста го дефинираат како образец кој е секогаш присутен и се одликува со грандиозност, потреба за восхитување и недостаток на емпатија.

Нарцизмот присутен е кога се задоволени најмалку пет од овие критериуми:

- Грандиозно чувство на сопствената важност
- Преокупираност со фантазии за неограничен успех, моќ, убавина и идеална љубов
- Верување во сопствената уникатност која можат да ја разберат само други луѓе кои се исто така посебни или оние кои се со висок статус и само со нив вреди да се поврзуваш и дружиш
- Потреба за постојано восхитување

- Постоење на неразумни очекувања дека спрема него треба посебно да се постапува и дека другите треба автоматски да се подредат според неговите желби и очекувања
- Склоност да ги искористува другите во меѓучовечките односи заради постигнување на сопствени цели
- Недостаток на емпатија и неспособност да ги препознае туѓите потреби и емоции и да се поистовети со истите
- Завист или убедување дека другите му завидуваат него
- Арогантно однесување

Оваа класификација во клиничка примена премногу се базира на грандиозноста и става акцент на знаците на воочливиот нарцизам со што го отежнува препознавањето на скриените, хиперсензитивни нарциси и другите типови на нарцизам.

Првиот тест, инструмент за истражување во подрачјето на нарцизмот е развиен во 1979 од страна на Раскин и Хал и е именуван како „Nacissistic Personality Inventory“, и станал најважен применуван инструмент за истражување на нарцистичко пореметување на личноста. Овој инструмент е доработен од страна на личностите кои го создале.

Pinsky, за нарцистичното пореметување развил посебно стандардизирано интервју кое проценува седум доминантни особини на нарцизмот: авторитет, барање на права, егзибиционизам, искористување на другите, супериорност, самодоволност и суета.

Денес во психотерапевтската практика нарцизмот е поделен на два главни типа:

1. Грандиозен (отворен) нарцизам. Тој се карактеризира со ароганција, самозадоволство, искористување на другите луѓе за свои потреби, недостаток на емпатија кон другите луѓе. Нарцисот површно покажува грандиозност во однос на самодовербата, а всушност се работи за компензација на лошата слика за себе. Присутна е завист спрема доброто во другите луѓе.
2. Ранлив (прикриен, кревок) нарцизам. Се карактеризира со преосетливост, често уживање во улогата на жртва, склоност кон срам. Однадвор делуваат како кревки личности, без самодоверба, често избегнуваат конфликти поради неможноста да се соочат со другите луѓе.

Вакнин ги подели пациентите со нарцисоидно растројство на личноста на „церебрални“, како извор за нивните нарцисоидни потреби служат интелигенцијата или академските достигнувања и на „соматски“ кои црпат задоволство од својот физички изглед (Вакнин, 2007).

Теодор Милон ги подели нарцисите на пет вида:

1. Непринципиелни нарциси. Станува збор за нарциси кои даваат лажни ветувања, манипулираат со околината, бескрупулозни се.
2. Атрактивни нарциси. Изразени хистрионски карактеристики типични за егзибиционизмот.
3. Компензаторни нарциси. Негативни (пасивно-агресивни) карактеристики на личноста.
4. Елитистички нарциси. Целосна слика на нарциси со грандиозни перформанси и однесување.
5. Фанатични нарциси. Високо присуство на параноични особини на личноста, кои им даваат илузија на семоќност. Под маската на параноја, тие често се прикажуваат како херои кои имаат грандиозни спасувачки мисии, придружени со „одлични идеи“.

1.3.2.2 Здрав нарцизам наспроти патолошки

Од суштинско значење за нашата самопочит во текот на нашите животи и неопходен е определен степен на нарцизам, бидејќи е неопходно да се чувствуваме вредни и достојни. Сите луѓе имаат одреден степен на нарцизам, а тоа е еден од клучевите за постигнување цели, чувство на љубов кон себе, зголемување на самодовербата.

Оној што поседува здрав нарцизам, успева да има топлина, да сочувствува со своите најблиски, го почитува индивидуалниот простор на секој од нив, рамноправен е и разумен со своите таленти и способности и сака да слуша за идеи и верувања што се спротивни на неговите. Тој може да ги сподели своите гледишта во исто време почитувајќи ги и сочувствувајќи со гледиштата на другите.

Напорите да се синтетизира корпусот на опис, теоријата и истражувањето на патолошкиот нарцизам низ дисциплините генерира современ модел кој го концептуализира патолошкиот нарцизам како комбинација на неприлагодлива мотивација за само-подобрување (грандиозност) и нарушено јас, емоции и интерперсонална регулација како одговор на неуспесите за само-подобрување и недостаток на препознавање и восхит од другите (Pincus,2013; Pincus, Cain, & Wright, 2014; Roche, Pincus, Lukowitsky, Ménard,& Conroy, 2013).

Кај мрачната нарцисоидна личност има забележителни потешкотии да ги трансформира нарцисоидните импулси (мотивација за само-подобрување) и потреби (признавање и восхит) во зрели и општествено соодветни амбиции и однесување (Roche et al., 2013). Патолошкиот нарцизам вклучува нарушување на способноста за регулирање на себе, емоциите и однесувањето во празнење на импулси за само-подобрување и исполнување на потребите за признавање и восхит. Во нивниот динамичен модел на саморегулирачка обработка, Morf и колеги (Morf, Horvath, & Torchetti, 2011; Morf & Rhodewalt, 2001; Morf, Torchetti, & Schürch, 2012) дадоа убедлив аргумент за концептуализирање на патолошкиот нарцизам преку стратегии кои се користат за конструирање, одржување и подобрување на нечиј поглед за себе. Тоа рано го поттикнаа неуспесите на родителските личности (Kohut, 1971), го остават детето без регулирање, само на себе, и наместо тоа, се игра саморегулација на социјалната арена (Dickinson & Pincus, 2003; Kernberg, 2010). Раното негативно родителско искуство исто така го остава со недоверба и презир кон другите, што резултира со трагичен парадокс во кој се наоѓаат другите луѓе потребни за нарцисот да се самозасили, но скептичниот поглед на другите ја ограничува способноста на нарцисот да доживее туѓо восхитување, пофалба, и валидација како само-подобрување. Овој модел води до долготрајно сомневање во себе и зголемена ранливост, понеприлагодливи начини и несоодветни контексти (Morf, 2006; Morf & Rhodewalt, 2001).

Дисфункцијата поврзана со темните нарцисоидни личности вклучува „хронично незадоволни потреби за признавање и восхит кои водат до подеднакво хронична преокупација со социјалниот статус на себе и незапирливата приоритизација на мотивацијата за само-подобрување“ (Pincus, Roche, & Good, 2015, p. 798). Овие

незадоволни потреби за признавање и восхит ја зголемуваат чувствителноста на нарцисоидните поединци кон секојдневните подеми и падови на животот и односите (Besser & Priel, 2010; Zeigler-Hill & Besser, 2013) и го нарушуваат нивното регулирање на самодовербата, емоциите и однесувањето (Roche et al., 2013).

Лицата со патолошки нарцизам чувствуваат постојано незадоволство и ги ставаат своите потреби секогаш на прво место, најчесто се љубоморни и генерално несреќни, шармантни за јавноста, но непријателски расположени кон блискиот круг на луѓе.

Опседнати се да бидат во центарот на вниманието и другите да им се восхитуваат. Се чувствуваат супериорно, над другите, а всушност се борат со својот внатрешен страв од осаменост, истовремено чувствувајќи се како во заробен меур. Патолошкиот нарцис не е во состојба да се стави на местото на другиот, неговиот фокус на внимание е самиот тој. Не успева да ги препознае чувствата или потребите на другите луѓе бидејќи е премногу фокусиран на себе.

1.3.3 Карактеристики на нарцизмот

Најраспространета карактеристика кај сите нарциси се фантазиите за нивната апсолутна моќ и возвишено чувство за важност. Поединци ја обвинуваат постојаната пофалба што ја добивале како деца, а како возрасни сè уште ќе бараат пофалби од сите околу нив, бидејќи тие го негуваат чувството да се биде најважен за нивните врсници до максимум.

Надуеното чувство на самопочит на нарцисите обично се манифестира на два начина — потребата за согласност и пофалби и омраза од критики или отфрлање, и има последици за нивната надворешна реалност. За нарцисоидното его, пофалбите се како кислород, додека критиките и несогласувањето се како отров. Нарцисите бараат обожување од оние над кои имаат власт, градење на статуи по нивен лик, и целосна послушност.

Карактерстики на нарцистичната личност, врз чија основа покасно се развиваат обрасците на нарцистично однесување:

- Чувство на инфериорност, која е во основата на неговата преокупација со фантазирање за извонредни постигнувања
- Неможност да има доверба и да се ослони на другите, заради што развива само плитки односи со луѓето кои се засновани на задоволување на потребата за восхитување во чиј однос другите се само објекти а не рамноправни членови во односот
- Промена на моралните вредности. Нарцисот е секогаш спремен да ги промени доколку има корист.
- Неспособност за љубов поради малиот капацитет кој го имаат за чувствување поради страв од зависност и интимност

1.3.3.1 Биполарна структура на нарцистичната личност

Нарцистичкото пореметување на личноста зборува за т.н. биполарен селф, тука постојат две страни, на површината е грандиозниот селф (покажување и потреба за моќ, склоност кон супериорност и перфекционизам, чувство на посебност), а во суштината постои фрагилен селф (чувство на беспомошност, понижување, срам, чувство на празнина, склоност кон депресивни реакции поради пренагласена нарцистична повреда). Двата селфа реагираат со голема осетливност на објективно реални или имагинарни повреди.

1.3.4 Нарцистична ранливост

Губењето на самодовербата е нарцистичната ранливост. Создавањето на оваа ранливост доаѓа од раните искуства кога нарцисот се соочил со беспомошност, губиток и одбивање. Овие состојби можат да пробудат чувство на тага кај детето, и тоа да

предизвика слабост, чувство на неадекватност или дека не е сакано. Децата можат да завидуваат на силата на другите, спротивно на сопственото доживување – како штетност.

Развивањето на агресивни чувства, може да се доживее како токсично за околината, а тоа води до подлабоко чувство на непосакуваност. Во вакви околности детето може потребата за родители да ја сфати како оптеретување на родителите и да произлезат чувствата на фрустрација и безнадежност. Ако детето за време на развојот, мине низ вакво искуство, сите овие модели ќе се интегрираат во сликата за сопствениот идентитет, придружени со чувство на неможност да го променат афективното искуство.

Лицата кои во селф концептот имаат чувство на штетност, беспомошност и непосакуваност, разочарувањата се интернализираат како потврда на самоевалуацијата која е придружена со силен срам, интензивна самокритика и чувство на неуспешност. Ваквата перцепција на себе си може да води кон депресија, со чувство на вина за реактивна лутина. Таа лутина може да е поврзана со завист према другите личности кои изгледаат среќни и комплетни или со бес насочен кон оние кои го предизвикале чувството на беспомошност кај нарцисоидната личност.

1.3.5 Нарцисите во секојдневниот живот и на работното место

Holzman, Vazire i Mehl во 2010 година спровеле истражување за однсувањето на нарцисот во секојдневниот живот во кое ги проучувале неговите особини во четири главни категории:

1. Екстравертност (разговор, дружење со група на луѓе)
2. Изразување несогласување (кавга)
3. Користење зборови поврзани со секс,
4. Односот кон академските обврски (посетување настава).

Добиените резултати укажуваат на позитивна корелација помеѓу нарцизмот и екстравертното однесување, изразување несогласување, користење на сексуални изрази и непосетување на настава и укажуваат на постоење на позитивни и негативни аспекти на

нарцизмот. Нарцисите на првпоглед се симпатични и лесно е да се пристапи до нив, заради својата екстравертност оставаат добар прв впечаток. Комуникативни се, но премногу зборуваат за себе и затоа многу почесто, споредено со другите луѓе, се користат со заменки во прво лице еднина. Заради склоноста да изразуваат несогласување и често влегуваат во конфликти, тоа им ја ојачува самодовербата, имаат потешкотии во одржување на добра репутација.

Склони се на импулсивно однесување кое им носи краткорочен успег и награда, но остава долгорочни негативни последици. На пример, имаат илузии за академски успех, што е поврзано со негативниот однос кој го имаат кон академските обврски. Нивната надуеност и доживување на себе си како исклучиво важна личност, која е супериорна во поглед на другите, преку непосетување на настава може да доведе до разочарувачки и многу лоши резултати од оние резултати за кои навистина имаат капацитет да ги постигнат.

Импулсивноста е поврзана за нивната сексуална стратегија т.е. склони се кон експлицитни разговори за сексот и изневерување на партнерот. Од друга страна, помалку се сомневаат во верноста на нивните партнери.

Многупати личности со патолошки нарцизам одбираат работа во која функционираат на високо ниво и со конкретни резултати, и при тоа немаат чувство на темелно незадоволство. Склони се да врват претерано многу време на работа, со цел да се одбранат од блискост и од анксиозноста која предизвикува активирање на вистинскиот селф. Тоа претерано и често непотребно останување на работа е во склад со нивната идеализирана слика за себе и нуди можност за негација на низа реално негативно обоени чувства (осаменост, незадоволство, страв од промена). Исто така, им служи и како изговор од типот на „поради премногу работа, не стигам да размислувам за себе, а и не ми останува енергија“. Тимска работа не е добра за нарцисот,особено во случај кога тој не е надреден над мнозинството, бидејќи луѓето во тимот претставуваат закана за нарцистичката патолошка рамнотежа и можат да бидат предмет на нарцистичка завист и искористување.

Кога нарцисот е работодавец, тој очекува од вработените да му се восхитуваат на секаков начин, да се согласуваат со него во сè или да го обожуваат. Мислењето на другите нарцисот тешко го поднесува и обично луѓето во работната околина често се менуваат, бидејќи не можат да ја издржат тензијата која ја создава работодавецот.

Вакнин смета дека постојат неколку занимања кои се погодни за луѓето со нарцистичка структура и тоа се: професор или учител, свештеник, менаџер, професионален спортист, професии поврзани со show business, медицина, војска, право и политика.

1.3.5.1 Нарцизам и нарцистичко конструктивен раководител

Посакувани карактеристики на добар раководител на тим се:

- Висока интелигенција
- Лично почитување и отпорност на политички влијанија
- Капацитет за воспоставување и одржување на објектни релации
- Здрав нарцизам
- Здрав, критички став наспроти наивност.

Нарцистичкиот раководител е карактеризиран со:

- Потреба за признание и супериорност
- Преосетливост
- Бес
- Недостаток на емпатија
- Неморалност
- Ирационалност и нефлексибилност
- Параноидност

На конструктивните раководители, манипулацијата не е нивна често користена тактика. Напротив, успеваат сосема добро да соработуваат со своите подредени. Конструктивниот нарцис поседува висок степен на самодоверба во своите способности и

ориентиран е на високи задачи и цели, заради што изгледа дека понекогаш има помалку обзир.

Конструктивните нарциси имаат реалистично разбирање за своите способности и ограничувања. Кадри се во препознавање на туѓите способности, ги слушаат и ги ценат мислењата на подредените и превземаат крајна одговорност за колективната работа.

Таквите раководители поседуваат чувство на самоодлучност и се сигурни во себе. Имаат способност да ги инспирираат другите и создаваат заедничка цел. Имаат смисла за хумор кој им овозможува да ги стават работите во перспектива. Независни се, креативни и имаат визија која е потребна за мотивирање на подредените да се вклучат во нивните амбиции.

1.3.5.2 Нарцизмот кај јавните личности и политичари

Нарцистичните личности се често зависни од слава и се спремни на сè за да ја добијат истата. За да ги остварат своите цели во доменот на моќта, спремни се да ја искористат целата своја енергија и грандиозниот селф за да ги импресионираат и изманипулираат оние кои одлучуваат.

Кохут смета дека за нарцисите постојат три групи на луѓе:

- Оние кои им се восхитуваат, т.н. идеални други, кои безрезервно ги следат без размислување, и често се тоа луѓе кои се претерано конформистички настроени и без изграден сопствен идентитет и од односот со нарцисот добиваат дел од надворешниот цврст идентитет;
- Нивни противници, кои се прогласени за непријатели од страна на нарцисите
- Луѓе кои не се доволно моќни, и на нив нарцисите гледаат како на безлична маса бидејќи од нив немаат корист. Овие луѓе, нарцисите ги понижуваат и на тој начин добиваат потврда за сопствената надмоќ.

Лицата со нарцистично пореметување имаат грандиозно доживување на сопствената важност и вредност и создаваат фантазии за неограничен успех, моќ,

брилијантност и се премногу окупирани од истите. Сопствените способности и достигнувања претерано ги нагласуваат и веруваат дека се супериорни, посебни и единствени личности и очекуваат другите луѓе тоа да го препознаат и прифатат. Често развиваат и лажен психолошки имунитет со објаснување дека заради нивната посебност се над законот и затоа се шокирани кога треба да одговараат за сопствените постапки. Казните според нив се за обичните луѓе кои не се голем губиток за човештвото. Ова е посебно често кај политичарите, кои после големи успеси завршуваат зад решетки.

На прв поглед се шармантни и забавни, имаат голема моќ на заведување и убедување. Често се харизматични и заради тоа можат да остварат високи функции во политиката и социјалната средина. Харизмата и визиите за иднината се она што е потребно еден раководител да го има, но позитивните елементи на нарцизмот со себе ги влечат и негативните. Нарцисите се склони на лидерски позиции бидејќи таквите позиции им помагаат во себепромоцијата и создавање на надворешен свет кој им се восхитува и се потпира на нивната визија. Заради грандиозните пориви тие можат да донесуваат и крајно неразумни или импулсивни одлуки кои предизвикуваат неуспех. Во овие грандиозни, негативни особини се вбројуваат ароганцијата, чувството на инфериорност, хиперсензитивност и лутина, недостаток на емпатија, неморалност, ирационалност, нефлексибилност и параноја.

Се поставува прашањето зошто нарцисите сепак се избрани во високата политика. Луѓето на такви позиции одбираат лица кои им се чинат најслични до сликата за идеализиран лидер кој го доживуваат како надчовек кој ќе им донесе успех и угоден живот. Во доменот на ветувањата кон луѓето кои ги застапуваат, нарцисите можат доста прецизно да ги препознаат фрустрациите и болните точки на луѓето и да им понудат решение кое е во склад со грандиозниот селф на нарцисот. Кога добиваат поддршка од луѓето и чувствуваат дека се сигурни на својата позиција, често ја злоупотребуваат моќта која ја добиле благодарение на својата харизма. Кога се соочени со своите недела, нарцисите, проективно ја префрлаат вината на другите, бидејќи тие во сопственото доживување се премногу совршени за да направат грешка.

Тие се често визионери без кои би можеле да живееме во релативно сиромашен свет, лишен од иновации и социјални промени и напредок кој го иницираат. Без обзир на тоа која мотивација ја имале. Rosenthal i Pittinsky, 2006.).

Совети за справување со нарцисите (а притоа избегнувајќи неетичка канцелариска политика):

Справувањето со овие момци е многу полесно отколку со психопати или макијавел. Всушност, ако мислите дека нарцисите се големи несигурни деца и како би се справиле со нив, не можете да погрешите премногу. Ласкајте им; посочете ги краткорочните придобивки од вашиот пристап над другите; дозволете им да бидат во центарот на вниманието.

Но, никогаш не им укажувајте на нивните грешки, всушност, никогаш не правете ги да згрешат за ништо и особено никогаш не ги прикажувајте во јавноста. Нивната јавна личност е нивната највредна сопственост и никогаш нема да ви простат ако ја збркате, на кој било начин.

Најдоброто нешто кога работите со нарцисите е тоа што тие не бараат ништо да сокријат, нивните мотивации се отворени. И кога знаете што ги мотивира луѓето, справувањето со луѓе е многу полесно.

1.4 Психопатија

Основна дефиниција за тоа што навистина е психопатија, или подобро кажано кој е психопат, е конкретен поединец кој страда од еден вид психолошко нарушување кое во голема мера вклучува површен шарм, импулсивност и недостаток на човечки емоции, емпатија и каење. Тие се многу згодни луѓе кои победуваат над нивните жртви. Врз основа на низа тестови, експерименти и набљудувања, откриено е дека постои голем број на овие лица на чело на деловниот свет. Тие се обично програмирани да можат да преживеат во секое поле во кое одбрале да бидат. Ова се припишува на нивните

рамнодушни погледи што ги имаат во однос на нормалното човечко чувство на љубов, сочувство и тн.

Психопатијата е трајно растројство на личноста. Станува збор за состојба и се опишува како транзиција на менталното здравје во кое главно нема интелектуални нарушувања, напротив станува збор за личности кои се интелектуално над просекот. Главни промени настануваат во емоционално – волевата рамнина на личноста. Првично се мислело дека поради психопатите страда само околината (агресија, асоцијалност и антисоцијалност), подоцна е откриено дека и самите страдаат од нивната абнормална личност (депресија, самоубиствени психопати). Никогаш не достигнуваат димензија на психотичност, иако можат да покажуваат некои симптоми или синдроми на одредени душевни пореметувања (шизоидни, параноидни, нестабилни, ексцентрични, депресивни, хипоманични и сл.). За психопатите се вели дека се далтонисти за чувствата на луѓето и општествените морални вредности.

1.4.1 Причини за психопатија

Причината за психопатијата, како и за другите нарушувања на личноста, може да биде лошата социјализација во раното детство, генетски карактеристики, последици од физички и психички болести. Најчестите причини се претераното строго воспитување на психопатите во детството т.е., казнување, или пак биле занемарени, односно препуштени сами на себе.

Психодинамиката ја толкува психопатијата како слабост на егото, поради која доаѓа до изразување на неконтролирани нагодни, но и како слабост на супер – егото, кое се огледува во неспособноста да се придржуваат до моралните норми. Неповолни наследни фактори, како и влијанијата на околината ја обликуваат психопатската личност. Терапијата скоро и да нема успех кога станува за ова растројство на личноста.

1.4.1.1 Причини за психопатија според Ајзенк

Психологот Ханс Ајзенк предлага биолошко-бихевиорален модел. Во овој модел, психопатот би бил субјект неспособен да развие условени морални и социјални одговори поради неговиот низок капацитет за условување и неговата екстраверзија. Поединецот нема да може да развие солидна совест поради лош процес на социјализација и недостатокот на оваа морална совест ќе биде клучот за разбирање на нивните постапки. Ајзенк, исто така, верува дека на биолошко ниво мозочни лезии лоцирани во фронталниот лобус (кој е одговорен за човечкото однесување) и е одговорен за воспоставување врска помеѓу екстраверзија и криминал е типичен за психопати.

Ајзенк става посебен акцент на размислувањето дека иако постојат вродени предиспозиции на биолошко ниво што ја објаснуваат психопатијата, тоа во никој случај не е единствената причина ниту би било доволно сама по себе да произведе психопатија. Психопатското однесување би било определено со социјални и психолошки фактори кои воспоставуваат интеракција со биолошките предиспозиции.

Постојат три главни групи на психопатија поради нејзината појава:

1. Нуклеарна – наследна е или се јавува како резултат на оштетување на плодот пред раѓањето. Важно е и влијанието на околината, но тоа влијае во помала мера на формирање на дефектот
2. Органски – цереброорганска инсуфиенција доведува до појава на болеста. Улогата на надворешните фактори зависи од степенот на оваа аномалија, колку помалку е изразена инсуфиенцијата, толку тие се позначајни.
3. Регионални и постпроцедурални – патологијата се јавува како резултат на интеракција со околината. Појавата на психопатија е под влијание на психогени, ситуациони, реактивни и невротични причини. Улогата на биолошките фактори во формирањето на нарушувањето е незначителна или целосно отсутна.

1.4.2 Карактеристики и видови на психопатија

Класичниот психопат се одликува со потполно отсуство на совест, како една важна особина која ја поседуваат нормалните луѓе. Тој ќе се служи со сите средства за да ги оствари своите цели. Се работи за луѓе, чие мнозинство, по самата своја суштина е зло. На обичните луѓе совеста им служи на некој начин како кочница при донесување на одлуки, внимавајжи да не ги повредат другите при остварување на своите цели. Без совеста во склопот на личноста, психопатот се наоѓа во една ситуација во која тој има голема предност над нормалните луѓе. Него ништо не го кочи, освен можеби правилата кои се воспоставени во рамките на правниот систем на општеството.

Најчести описи на психопатите се: симпатични, шармантни, интелигентни, внимателни, импресивни. Можат да остават впечаток на луѓе на кои може да им се верува и кому човек може да се довери. Имаат многу успех при заведување на жени. Меѓутоа, тие се неодговорни, деструктивни и сл.

Шармот е едно од најраспространетите однесувања на психопатската личност. Овој шарм е површен наместо длабок, вистински шарм. Ако еден поединец искрено се прикажува како шармантна личност со израз на добрина не треба да се етикетира како психопат. Психопатите можат да го покажат сите надворешни индикации за шарм како што се физичка привлечност, очигледна топлина и интерес за други. Психопатите го гледаат шармот како дел од равенка. Манипулаторот обично се прашува дали ако прикажува одредена емоција кон жртвата прави да се чувствуваат на одреден еуфоричен начин и резултатите ќе се покажат како поволни. Тие се многу калкулативни луѓе кои се вкочанети од нормалните човечки чувства.

Лажењето е уште една карактеристика што навистина ги прави психопатите навистина да се истакнат. Сите лажеме во секојдневниот живот. Ова не мора да значи дека сите ние сме психопати. Сепак, покажуваат психопатска личност кога се споени со други карактеристики.

Лажењето за психопатот доаѓа природно како и дишењето за повеќето поединци кои се психички здрави. Психопатот може убедливо да се претстави во реалноста во одредено време како што е потребно. Кога психопатите го прават тоа не покажуваат

надворешни индикации за лажење затоа што немаат никаква емоционална приврзаност или емоции на срам, вина или возбуда за нивните лаги. Лажењето е само „правење на она што се бара во моментот“ за психопатите.

Друг карактеристичен аспект на психопатијата е недостатокот на контрола на импулсите. Повеќето поединците имаат процеси и внатрешни контроли кои ги спречуваат да дејствуваат избрзано. Овие механизми на превенција му недостасуваат на психопат. Ако психопатот гледа шанса што сака да ја искористи, ќе се однесува без двоумење. Оваа сурова импулсивност е она што ги прави психопатите во областите како што се армијата и глобусот на компаниите некои од најефикасните поединци.

Автоматското усвојување на одлучувачка интервенција е карактеристика што им недостасува на многу непсихопати.

Друга карактеристика што ги разликува психопатите е недостаток на каење. Многу поединци кои извршиле злосторство, како што е убиството, чувствуваат длабоко чувство на вина и срам. Психопатите не избираат да се каат - тие физички не можат да го сторат тоа. Недостатокот на вина е тесно поврзан со недостаток на каење. Обично луѓето се чувствуваат виновни кога кршат некој вид морален стандард што тие лично го ценат. Бидејќи психопатите не веруваат во правилно или погрешно, само корисно или непотребно, вината е туѓ поим за нив. Најблиската работа што психопат може да ја пренесе на вина или каење е да жалат што не ги извршиле своите психопатски дејствија до крај.

Голема конфузија прави тоа што психопатите имаат доста особини на кои многу нормални луѓе гледаат како на посакувани особини. Пример, тие често остават впечаток дека се цврсто самоуверени. Во многу случаеви покажуваат натприродна магнетска привлечност за лицата од спротивниот пол.

Психопатите страдаат од една вистинска ментална болест која се означува како потполн и неизлечлив недостаток на чувства. Доколку психопатот нешто чуствува, тоа се примарни емоции (емоции од најплиток вид). Тој прави бизарни и самодеструктивни работи затоа што е потполно имун на последиците кои кај нормалниот човек би

предизвикале чувство на срам или грижа на совест. Тоа што другтите би го сметале за катастрофално, за него преставува само една мала незгода или чиста ситница.

Психопатијата е сосем вообичаена во човечкото општество. Има многу случаи на психопати кои работат нормално како бизнисмени, лекари, па дури и психијатри. Во секој поглед, тие изгледаат како нормални луѓе. Недостатокот на совест ги прави доста ефикасни машини. Можат да бидат брилијантни, да пишуваат научни трудови, да имитираат зборови полни со емоции, доста успешни актери се. Сепак, со текот на времето, станува сè појасно дека нивните зборови не се во согласност со нивното однесување. Тие се такви луѓе кои во еден момент ќе тврдат дека се ужасно погодени од смртта на близок пријател или член на семејството и во следен момент ќе заминат на забава или во диско клуб.

Многу се ефикасни, способни се да вршат многу комплексни дејства кои се замислени така да ги предизвикаат другите за да психопатот им ја даде поддршката за тоа што го сакаат. На тој начин многу психопати се во состојба да достигнат високи позиции во општеството. Дури после долго време нивните колеги и соработници се свесни за фактот дека нивниот успех и напредок е заснован на газење на другите луѓе или кршење на нивните права.

Иако се потполно индиферентни во поглед на правата на другите луѓе, често остават впечаток дека се лица на кои може искрно да им се верува. Психопатот никогаш не смета дека со неговата психа нешто не е во ред, и затоа не чувствува потреба дека нешто треба да промени во своето однесување. Освен што се егоцентрични, тие се често и нарцисоидни.

Нарцисоидноста е само една од неговите карактерни црти. Ретко кога доаѓаат во судир со законот, истовремено, прават страшна штета на членовите на своите фамилии, пријатели, колегите од работа. Психопатите најчесто се дружат со оние од кои можат да извлечат некаква корист. За психопатот најважна е само неговата глад. За нив постои само едно прашање: Дали ова може на некој начин да се искористи? или Што можам јас од ова да добијам?

Психопатот е предатор или грабливец. Тој се камуфлира со помош на маската на трезвеност, а потоа слично на грабливите животи, тивко и неприметно ја прати својата жртва, ја вади од стадото, и се приближува и го крши нејзиниот отпор.

Тие се добри стратези и многу добро се маскираат со помош на манипулација, користење на слаткоречиви зборови, за да ја доведат жртвата во својата замка.

Главни карактеристики им се следните:

- Единствено нивната победа им е на ум.
- Амбициозни се кога се работи за стекнување на моќ и доминација над другите.
- Можат да бидат многу културни, шармантни и заводливи. Знаат како добро да изгледаат и како да победуваат.
- Можат да бидат бескрупулозни, подмукли и осветољубиви.
- Ништо не ги спречува, земајќи во предвид дека немаат совест. Не знаат да разликуваат правилно од погрешно, не допуштаат никој и ништо да им застане на патот до остварување на нивните цели.
- Според нив, целта секогаш ги оправдува средствата.
- Склони се да изневеруваат, и себе и другите.
- Ги експлоатираат луѓето со кои се во врска
- Не се во состојба да учат врз основа на сопствените искуства.
- Не се во состојба да ја видат суштината во работите, повеќето се преокупирани со надворешниот изглед.
- Немаат чувство за фер борба. Сметаат дека секоја фер борба е ризикувачка,т.е. со голема веројатност дека ќе изгубат.
- Не можат да си дозволат никаков ризик доколку се сигурни дека на еден непоштен начин можат да остварат победа.
- За нив секојдневниот живот претставува една битка и секој кој им стои на патот да го остварат она што го сакаат, автоматски се гледа како непријател.
- Опседнати се за да победат, секогаш се спремни и желни за борба.
- Не можат да разберат дека долгорочно победа може да се оствари и дека треба некогаш да им се попушти на другите.
- Не се во состојба да ја надминат својата себичност и егоцентричност.

- Не разбираат дека немаат право на непристрасност, хладнокрвност и недостаток на емпатија.
- Егото им се зголемува со секоја успешна манипулација.
- Не разбираат дека немаат право да имаат баш сè што сакаат.
- Не можат вистински да ги почитуваат другите луѓе, ниту да сочувствуваат со нив.

Тест листа за проверка на психопатија. Др. Роберт Харе, амерички психолог, еден од светските експерти за психопатија, направил листа со опишани карактеристики кои се својствени за психопатите, т.н. Чек листа за проверка на психопатија:

1. Слаткоречивост и површински шарм – тенденција кон милозвучност, привлечност, шармантност. Шармот на психопатите не содржи во себе трагови на срам, самосвесност, ниту пак страв од било што. Ослободени се од општествените правила на однесување, пример, во разговор често му упаѓаат на соговорникот сред збор.
2. Грандиозна самовредност – еден надуен поглед на своите способности со претерана самодоверба, јака тврдоглавост, самоувереност и себефалење. Психопатите се арогатни, луѓе кои веруваат дека се супериорни.
3. Потреба за стимулација или склоност кон досада – прекумерна потреба за ново, невообичаено, возбудливо искуство, односно стимулации кои предизвикуваат возбудување. Сакаат да ризикуваат, често имаат лоша самодисциплина кон целосно завршување на задачите, затоа што брзо им се здосадува. Пример, не се способни долготрајно да извршуваат иста задача или да извршуваат работи кои ги сметаат за глупави или рутински.
4. Патолошко лажење – може да биде умерено или претерано. Во умерена форма се лукави, таинствени и бистри. Во екстремна форма се лажови, подмолни, бескрупулозни, манипулативни и непоштени.
5. Измама и манипулација – склони се кон изневерување на другите за своја сопствена корист.

6. Недостаток на каење или чувство на вина – недостаток на чувство или обзир за болка и патење на жртвата, тенденција кон равнодушност, непристрасност, хладнокрвност и недостаток на емпатија.
7. Плитки чувства – емоционално осиромашени, ограничен опсег на емоции, изразување на ладнокрвност.
8. Неосетливост и недостаток на емпатија – недостаток на чувства кон другите луѓе воопшсто, ладни, безобразни, безобзирни.
9. Паразитски животен стил – една намерна, манипулативна, себична и експлоататорска финансиска зависност од другите која се согледува преку недостаток на мотивираност, ниска самодисциплина и неспособност да започнат или да ги остварат своите обврски.
10. Лоша контрола на однесувањето - изразување на иритираност, досада, нетрпеливност, агресивност или вербално вреѓање на другите, недоволна контрола на лутината и темпераментот.
11. Промискуитетно сексуално однесување – низ кратки, површни, многубројни сексуални афери, одржување на неколку љубовни врски истовремено, зборување со гордост за сопствените освојувачки и сексуални авантури.
12. Проблеми во однесување во рана доба - разни врсти на однесувања во периодот до 13та година, вклучувајќи лажење, мамење, вандализам, насилство над послабите, сексуални активности, подметнување на пожар, дрогирање, користење на алкохол, бегање од дома.
13. Недостаток на реални долгорочни цели – неспособност или константен неуспех кон донесување и изведување на долгорочни планови и цели, номадска егзистенција, бесцелност, недостаток на животен смер.
14. Импулсивност – пренагласено реагирање без претходно промислување, неспособност да одолеат на искушенијата, слаба контрола на нагоните и фрустрациите, недостаток на промисленост, недостаток на рефлексија и планирање.
15. Неодговорност – не се во состојба да ги испочитуваат и извршат своите обврски.

16. Неспособност да превземат одговорност за сопствените постапки – како резултат на недостатокот на имање совест, негирање на својата лична одговорност, пробување да манипулираат со другите.
17. Многубројни краткотрајни брачни врски – не се во состојба да бидат приврзани за било кој или било што.
18. Малолетничка деликвенција – проблеми во однесувањето во периодот између 13та и 18та година, предиспозиции за криминал.
19. Условно пуштање на слобода – пример, од затвор.
20. Криминални предиспоцизии – разни врсти на криминални дејствија и престапи.

Сите психопати имаат некои заеднички генерални особини, но сепак, секој случај е засебно специфичен и така треба да се гледа. Генерално, со оглед на тоа дека од психопатите не може да се очекува никакво добро, треба да се превземат одредени мерки на заштини и тие мерки мора да бидат базирани на знаење и разбирање на тоа ментално пореметување и целата проблематика поврзана со тоа.

Постојат три методи на заштита и границите између овие методи не секогаш се потполно јасни. Првата метода подразбира пресекување на сите врски, втората се однесува на држење на психопатот на дистанца и третата се однесува на влегување во директен конфликт.

За да го одредите видот на однесување на психопат, можете да ги примените правилата на однесување, тие ќе помогнат да се воспостави комуникација во тим, да се изедначат острите рабови на односите меѓу роднините. Најдобар начин е да се избегне манипулација со чувствата, во интерес на психопатот. Психопатијата на болеста обично е поделена на групи, при што главниот симптом карактеризира посебен вид:

- Параноидна психопатија - лица со вакво нарушување се сомневаат во сите за лоши намери, се крајно набудувачки, педантни и сигубопитни за нечиј живот, манифестација на емоции кај други на кои им се препишуваат подмолни планови.

- Шизоидна психопатија - таквите луѓе не сакаат да изразуваат емоции и да комуницираат, избирајќи професија, претпочитаат работа со минимални човечки контакти.
- Хистерична психопатија - индивидуите со вакво нарушување се плашат да останат без внимание на нивната личност, креативните способности, остро реагираат на критиките.
- Возбудлива психопатија - карактеризирајте ги ваквите психопати со неосновани напади на лутина, јеубомора, големи побарувања од другите, честа дисфорија. Возбудливите психопати се груби и привлечни, агресивни и лесно тепани, склони кон извршување злосторства.
- Психастетична психопатија - кукавичлук и неизвесност, овие личности се далеку од реалноста - сонувачки, склони кон неразумна самокритичност.
- Афективна психопатија - се карактеризира со постојани промени во расположението, изразено незадоволство од животот, потрага по вештачки стимуланси на задоволство - дрога, алкохол.
- Нестабилна психопатија - недостаток на волја, висок степен на сугестивност и покорност од другите. Со целосно согласување со противникот, таквата личност не ги исполнува овие ветувања.

1.4.3 Знаци на психопатија

Постојат голем број знаци на однесување за тоа како да препознаете психопат. Игнорирањето на општите норми на однесување за психопатска личност е стандард. На психопатот му недостасуваат вештини за воспоставување врски во општеството, нема долгорочни пријателства. За да се дефинира психопатија, едно лице мора да има неколку основни карактеристики, вродени или стекнати со текот на годините:

- кратко времетраење на спиењето;
- недостаток на благодарност;
- вишок агресија;

- недоследност и куп недовршени работи;
- честа промена на работата и стереотипите на размислување;
- постојана лага;
- сопствени морални закони, далеку од правните норми;
- моментален почеток на состојби на бес;
- обвинување на противникот за лаги и недостатоци, во најмали конфликти;
- честа промена на карактерните маски, убедлива игра на чувствата на другите луѓе;
- недостаток на долгорочни љубовни врски;
- екстремни хобија;
- сексуална перверзија;
- неоснована љубомора;
- недостаток на рефлекс на опасност;
- поседување привлечност и шарм, присуство на високи интелектуални способности;
- нестандардни точки на размислување.

1.4.3.1 Психопатија – знаци кај мажите

Замислената тактика на однесување во општеството, одличното маскирање на реални факти, е својствено за машките психопати. Тешко е да се препознае маж како психопат по кратко познанство. Висок успех на работа и деловно работење, привлечно однесување и висока активност - осмислено до најмалите детали однесување во општеството. Една жена фатена во мрежата на психопат доцна го гледа вистинското лице на избраната - семејното насилство за него е норма што не може да се искорени.

Главни карактеристики на машка психопатија:

- воглавно се обидуваат да манипулираат со други луѓе
- љубов кон другите луѓе
- прикажување на чувства кои во реалноста не се доживуваат

- склоност кон предизвикување на физичка штета
- тешки односи со саканите
- постојано прекршување на законот
- суровост кон сите живи суштества

1.4.3.2 Психопатија – знаци кај жените

Психопатија кај жените се манифестира со знаци на лесна и емоционална нерамнотежа, честа депресија. Беззначноста на душата и непочитувањето на чувствата на најблиските и се познати. Психопатска жена е интересна за повеќето мажи, нејзината ладна пресметка е изградена врз лични интереси, нема чувство на љубов, но се развива себичност, која се манифестира во адолесценцијата.

Главни карактеристики на женска психопатија:

- сексуален промискуитет,
- лицемерие
- зависност од дрога, алкохол,
- просење,
- склоност кон клептоманија.

1.4.4 Психопати на работно место

Кога зборуваме за психопати, најчесто мислиме на сериски убијци кои се кријат во мали темни улици. Сепак, истражувањата покажуваат дека многу психопати денес окупираат важни позиции во нашето општество.

Наместо носење на затворска униформа, тие носат костум и со шармантна насмевка го работат својот бизнис. Овие истражувања покажуваат дека психопатијата почесто се среќава помеѓу познати бизнис-лидери, отколку во останатата популација.

Борд и Фритсон откриja дека некои психопатски карактеристики се почести кај бизнис менаџерите отколку кај криминалците со ментално нарушување. Бизнис-лидерите имаат повисоки вредности во „вештачки шарм“, „егоцентризам“, „неискреност“ и „манипулативност“ во споредба со криминалците со кои се споредени, а нивоата на „грандиозност“, „недостаток од емпатија“, „експлоатирачки дух“ се исти како кај испитаните криминалци.

Главната разлика помеѓу бизнис менаџерите и криминалците е во антисоцијалните аспекти на психопатијата: криминалците имаат повисоки резултати во нивоата на импулсивност и агресивност.

Фокусот на психопатите е свртен кон наградите, а не кон казните. Едно истражување на психијатарот Адријан Реин и неговите колеги докажа дека кога грешките биле казнувани со електричен шок, психопатите биле побавни во учење на грешките отколку оние кои не се психопати. Сепак, кога успехот е награден финансиски и кога електричниот шок е исклучен, улогите се менуваат и психопатите ги учат правилата побрзо.

Одовде, заклучуваат тие, психопатите се имуни на страв и кога бараат награда – тие не се грижат за последиците. За психопатот, финансиската добивка, статусот, моќта и контролата се карактеристики кои ги движат во корпоративниот свет каде што тие се наоѓаат.

Лесно може да се вработите во компанија на психопат, бидејќи психопатите сакаат да напредуваат и често имаат професија со чија помош поседува многу моќ и бара луѓе со одлучувачки карактер.

Книгата „Мудроста на психопатите: Што може светците и сериските убијци да не научат за успехот“ ги потенцираше 10-те работни места што психопатите ги сакаат. Многумина мислат за психопатите дека се сериски убијци и силувачи – затоа што повеќето сериски убијци се психопати. Не се сите психопати убијци.

На работно место, психопатите се окарактеризирани од нивните обиди да ја поткопаат самодовербата на нивните соработници и да ги „уништат ментално“, за да

можат да ја хранат сопствената моќ и доминација врз луѓето. Најпознатите психотерапевти минатиот месец ги предупреди австралиските шефови, дека мора да имплементираат стратегии за подобро да ја менаџираат работната средина од психопати, бидејќи нив ги има во повеќето големи компании.

„Тие никогаш немаат чувство на вина или каење, напротив, тие уживаат во страдањето на други луѓе “, Д-р Џон Кларк рекол на конференција во Тасманиа. Книгата кажува дека психопатите се стремат да бида во улога каде луѓето имаат потреба да прават „објективни, медицински одлуки со чувства“.

Најдобри работни места за психопати:

1. Сопственик на компанија
2. Адвокат
3. Медиум (ТВ/Радио)
4. Продавач
5. Хирург
6. Новинар
7. Полицаец
8. Црковно лице
9. Шеф
10. Државен службеник

Од друга страна, психопатите е веројатно дека на клучни позиции на професии што бараат емпатија, човечка интеракција и чувства. Работни места кои најмалку би ги избрал психопат:

1. Нега
2. Сестра
3. Терапевт
4. Занаетчија
5. Козметичар
6. Работник за добротворни цели
7. Учител

8. Креативен уметник
9. Доктор
10. Сметководител

1.4.5 Психопатите како лидери

Националната архива на Велика Британија го откри планот „Exercise Regenerate“ од 1982 година, кој имал за цел да зачува ред во случај на најлоша можна ситуација која би можела да го погоди тоа општество.

Џејн Хог, научникот кој работел на плановите на британската влада, во случај на нуклеарен напад, преживеаните да ги стави под управа на психопат, смета дека логиката, интелигенцијата и способноста да се сносат со кризните ситуации и паѓањето на моралот, психопатите ги прави идеални лидери во хаос, кој би настанал после нуклеарен напад.

„Во научните кругови општо прифатено е дека 1% од жителите се психопати. Тие не покажуваат никакви психолошки тегоби во општеството кое претрпело високи загуби. Добро се соочуваат со кризи, не сочувствуваат со другите, немаат морален компас и обично се многу интелигентни“, пишува таа. „Пред нападот, единствено решение за овие луѓе е да бидат оддалечени од општеството; после нападот, во моментите кога е потребна моментална акција, владите би можеле да ги регрутираат бидејќи би биле навистина одлични соработници“.

Белешките за овој план откриваат дека колегите на Хог не го делеле истото размислување.

Зошто психопатите се најдобри директори? Кога станува збор за избор на професија, луѓето со психопатични карактеристики честопати се наоѓаат на позиции што носат моќ и авторитет.

Во една студија, професорот од универзитетот Оксфорд, Кевин Датон, состави список на „топ 10“ работни места што се најдобри и најлоши за луѓе со психопатични црти. Резултатите покажаа дека извршните директори се на врвот на листата.

Пол Хадсон, новинар на БиБиСи, пишувал за „Елит Дејли“: „Да се биде директор или личност со моќ, мора да имате одредени вештини што психопатите ги прикажуваат со леснотија. Донесување на објективни одлуки кои се целосно одвоени од емоциите, можноста за детално методолошко планирање, поседување трпеливост и висока самодоверба. Треба да имате потреба да имате сè во ваши раце, и сите овие карактеристики ги споделуваат психопати и директорите “.

Психопатите се привлечени од моќ и природно е да ги најдете на позиции што им овозможуваат да стекнат некаков авторитет и влијание. Иако обично не можеме да очекуваме дека тие се добри менаџери, тие се одлични лидери и можат да ги инспирираат луѓето со својот шарм, доверба и сладок говор. Истражувањата покажаа дека околу еден процент од вкупното население се психопати, но меѓу светските лидери, шансите да пронајдат психопат се четири пати поголеми!

Режисерите кои имаа психопатични карактеристики, колегите ги опишаа како многу харизматични, креативни, како луѓе кои поседуваат извонредни стратешко размислување и комуникациски вештини.

Зошто има толку многу психопати во бизнисот? Големиот број на психопати во бизнисот е, според Пол Вергеж, дански психолог, поврзан со сегашниот економски систем, неолибералниот капитализам. Тој додава дека меритократскиот неолиберализам ги наградува оние кои покажуваат психопатични црти. Подготвеност да преземе ризици, површен шарм, недостаток на емпатија, импулсивност, поставување краткорочни цели – сите овие се квалитети неопходни за опстанок во корпоративното опкружување.

Кои се добрите квалитети на психопати, кои се одлични за директорите?

1. Психопатите знаат да го препознаат и искористат човечкиот потенцијал.
2. Тие се добри манипулатори – тие ги користат своите способности за да ги натераат луѓето да прават работи што не би ги правеле поинаку.
3. Тие мислат дека се посебни: претераното чувство за самостојност е основна особина на психопати.
4. Овие луѓе често имаат јасна идеја за тоа колку е нивниот талент и потенцијал и овој вид самодоверба може да ги доведе до високи деловни позиции. Покрај тоа,

подготвеноста да преземат пресметани ризици е вообичаена карактеристика на директорите, што дополнително ги поврзува со психопати.

5. Стоичка, емоционална самоконтрола: можноста да останат мирни дури и под притисок е добра особина на директорите. Притисокот не влијае на психопатите на начинот на кој влијае на другите луѓе. Можеби тоа е затоа што им недостасува емпатија, или тоа е нивниот недостаток на вина и каење; во секој случај, психопатите остануваат мирни дури и кога сè околу нив се распаѓа.

1.4.6 Погледите на психопатите кон светот

На Ариел Баскин-Самерс од Универзитетот Јеил и дозволиле во затвор со максимална безбедност во Конектикат да работи со затворениците и да ги проучува психопатските тенденции.

По дефиниција, психопатите имаат проблем да ги разберат емоциите на другите луѓе, што делумно објаснува зошто се толку себични, зошто толку незначително ја игнорираат благосостојбата на другите и зошто извршуваат насилни кривични дела до трипати повеќе од другите луѓе.

Тие немаат потешкотии во разбирањето на она што другите го мислат, сакаат или веруваат - вештина што е позната како земање перспектива, ментализирање или теорија на умот. „Нивното однесување сугерира дека тие не ги земаат во предвид мислите на другите“, вели Баскин-Сомерс, но резултатите од експериментите направени врз нивните перформанси, покажуваат нешто друго. Кога тие ќе слушнат приказна и се запрашани точно да кажат што размислува ликот, тие можат да го направат тоа.

Ова се луѓе кои можат да разберат што размислуваат жртвите, но едноставно не се грижат за тоа. Оттука потекнуваат и нивните постапки. Но Баскин-Сомерс открила дека постои нешто повеќе во нивните умови отколку што се чини.

Со проучувањето на затворениците од Конектикат, Баскин-Сомерс и нејзините колеги, Линдзи Драјтон и Лори Сантос, покажале дека овие луѓе намерно можат да ја

извлечат перспективата на една личност, но во просек тоа не го прават автоматски како што го прават нормалните луѓе. „Ова е првпат да видиме докази дека психопатите ја немаат оваа автоматска способност што повеќето од нас ја имаат“, вели Баскин-Сомерс.

Американскиот систем на затворите не ја проценува психопатијата кај затворениците при нивното влегување во затворот, така што Сомерс спровела стандарден тест за 106 машки затвореници од затворот во Конектикат. Излегло дека 22 од нив биле психопати, 28 не биле, а остатокот се наоѓал во сива зона. Баскин-Сомерс ги спровела сите интервјуа во психолошка лабораторија во рамките на самиот затвор - едноставна просторија со биро, компјутерски дел, без бариери.

„За многу од затворениците, ова беше првпат да зборуваат за сопствените животи“, вели таа. Психопатите се покажале слаткоречиви, нарцисти и молчеливи. „Тие можат да бидат агресивни, и сакаат да кажуваат ужасни детали за убиствата, со цел да го шокираат слушателот. Но тие не се постојано такви“, вели Сомерс.

Сомерс открила дека психопатските затвореници покажале вообичаено ниво на егзоцентрично мешање. Се разбира, не сите психопати се исти и тие значително се разликуваат во нивното однесување.

Резултатите од нејзиното истражување открило дека психопатите автоматски не ја земаат перспективата на другите луѓе. Она што е неволно за повеќето луѓе, е намерен избор за нив, нешто што активно може да го вклучат за да ги постигнат своите цели и да го игнорираат во други ситуации. Тоа помага да се објасни зошто се однесуваат толку злобно, сурово и насилно.

Наодите на Баскин-Сомерс не ја објаснуваат психопатијата. Како и повеќето психијатриски проблеми, тоа е комплексен хаос на генетските влијанија и влијанијата од околината, што дејствуваат на нашиот најкомплексен (и најмалку разбран) орган – мозокот.

Баскин-Сомерс додава дека постојат начини за користење на она што веќе го знаеме. „Размислуваме да започнее со обука на затворските службеници за тоа како да разговараат со затворениците со психопатија и да наметнат поодмислена перспектива“.

1.5 Претходни истражувања

Истражувањето на темната тријада во деловен контекст,социјално аверзивното однесување се манифестира во работната средина преку контрапродуктивни перформанси на вработените (O'Boyle, Forsyth, Banks, & McDaniel, 2012): непочитување на процедурите, повреда на работната етика, проневера и кражба, конфликти и вознемирување на работа. Во исто време, корпорациите, а особено нивните менаџерските позиции (Smith & Lilienfeld, 2013) често се многу привлечни за поединци со изразени темни црти, бидејќи даваат моќ, огромна финансиска добивка и општествен престиж. Истражувањата покажуваат дека успесите на овие луѓе се краткорочни, со далекусежни негативни последици за другите луѓе и за организација (Babiak & Hare, 2006).

Неколку метааналитички студии ги испитуваа темните особини: една го истражува придонесот на сите три темни особини за позитивни и негативни деловни резултати (O'Boyle et al., 2012), некои други истражуваат само нарцизам и макијавелизам (Dahling, Whitaker, & Levy, 2009), а само некои нарцизам (Grijalva & Newman, 2015; Grijalva, Harms, Newman, Gaddis, & Farley, 2015). Заклучокот на повеќето од овие студии е дека сите три темни особини се позитивни предвидувачи на контрапродуктивно и несакано работно однесување (Dahling et al., 2009; Grijalva & Neuman, 2015; O'Boyle et al., 2012; Wu & Lebreton, 2011), односно негативни предиктори на продуктивно и пожелно работното однесување кое придонесува за подобри перформанси на вработените во организации (Dahling et al., 2009; Mathieu, 2013; O'Boyle et al., 2012). Сепак, неколку неодамнешни студии покажуваат дека карактеристиките на темната тријада, првенствено нарцисоидноста, исто така можат позитивно да влијаат на продуктивни и посакувани резултати за организацијата и вработените, како што е задоволството од кариерата (Hirschi & Jaensch, 2015; Spurk, Keller, & Hirschi, 2016), отвореност за организациски промени и приспособливост на кариерата (Suvajdžić, 2018). Друга карактеристика што ја покажа можноста за позитивен ефект врз посветеноста во кариерата е макијавелизмот (Zetller, Friedrich, & Hilbig, 2011).

Сепак, треба да се нагласи дека вработените не се посветени само на организациите и дека социјалистичкиот концепт, во кој од поединецот се очекува цел живот да работи во иста фирма, остана кај нас. Со други зборови, како последица на либерализацијата на

пазарот на труд и доаѓањето на мултинационалните компании вработените се повеќе се посветени на нивните кариери или професии, што понекогаш може да биде во спротивност со целите што организацијата ги следи. Поради оваа причина, компаниите мора да земат предвид разни други цели на посветеност на нивните вработени (Becker & Billings, 1993; Cooper, Stanley, Klein, & Tenhiala, 2016), со цел да се задржат и на тој начин да се обезбеди оптимум на работен ангажман.

Карактеристиките како што се непромисленост, импулсивност, прекумерна самодоверба и самозалажување не се дел од оригиналната концептуализација на Макијавелизмот и емпириските истражувања не поддржуваат асоцијации помеѓу овие карактеристики и макијавелизмот. Макијавелизмот веројатно нема да предвиди однесувања, злосторства или злонамерност поврзани со

a) непромисленост или импулсивност (на пр., ситна кражба, улични злосторства, поврзани со други кривични дела);
b) реактивност/емотивност (на пр. семејно насилство, физичко малтретирање);
c) социјален притисок (на пр., употреба на дрога, вандализам);
d) его закана (на пр., одговори на навреди, лутина);
e) садистички желби (на пр., тролање на Интернет; Бакелс);
f) дефицити во контролата на импулсите (на пр., сексуално убедување или принуда(Џонс и Олдербак, 2014));
g) низок социо-економски статус, сиромаштија или очај (на пр., грабеж).

Во повеќето студии кои се занимаваат со донесување финансиски одлуки, поединците со повисоки скорови во макијавелизмот добиваат повеќе пари (Bereczkei et al., 2013; Nestor et al., 2013; Spitzer et al., 2007). За да се разбере зошто, невролошките истражувања (т.е. структурна и функционална магнетна резонанца [МРИ]) го имаат истражено макијавелистичкиот мозок. Обемот на регионот и активирањето поврзани со Макијавелизмот укажува на фокусирање на крајните цели, ситуациона флексибилност, чувствителност на знаци на животната средина и претпазливи/стратешки расположенија.

На пример, Вербеке и соработниците (Verbeke et al.'s (2011)) откриле дека макијавелизмот бил поврзани со подебели мозочни региони поврзани со барање награда,

потиснување на емоции, социјални стратегии и социјално учење. Спицер и колегите (2007) исто така најдоа докази за макијавелистичката чувствителност за награда (и казна). Во низа финансиски задачи за одлучување, тие откриле дека поединци со повисоки скорови во макијавелизмот биле опортунистички себични кога не можеше да ги снајде казна. Сепак, кога партнерот би можел да ги казни, поединци со повисоки скорови во макијавелизмот се однесуваат праведно. Дополнително, Спицер и колегите (2007) открија дека индивидуите со повисоки скорови во макијавелизмот покажале поголема активација во латералниот орбитофронтален кортекс (OFC) додека донесувале финансиски одлуки.

Нестор и колегите (2013) ги истражуваа структурните разлики во макијавелистички мозок. Дополнување на работата на Спицер и колегите (2007), тие открија дека макијавелизмот е поврзан со зголемен волумен во левиот латерален орбитален гирус и левиот среден орбитален гирус. Не само што беше обемот на овие региони поврзани со самопријавениот макијавелизам, но асоцијациите не можеа да се објаснат преку никаков индекс на интелигенција.

Посветувањето внимание на размислувањата на другите, и следењето на нивните потенцијални идни одлуки, им обезбедува потенцијал на макијавелистичките поединци и предности во манипулацијата. Esperger и Bereczkei (2012) открија дека макијавелистичките поединци спонтано генерираат идни предвидувања за однесувањето на другите, притоа покажувајќи некои од процесите што ги прават стратешки манипулатори. Сумирано, макијавелистички поединци се претпазливи и пресметливи и го прилагодуваат своето однесување на дадена ситуација да максимизирање на нивниот профит.

Макијавелистичките поединци не доброволно го даваат своето време под анонимни услови (Bereczkei, Birkas, & Kerekes, 2007) но доколку го направите тоа јавно може да донесе социјални придобивки (Bereczkei, Birkas, & Kerekes, 2010). Тие се исто така реагираат на социјалните ситуации со финансиски последици. На пример Bereczkei и Czibor (2014) го оценија темпераментот и макијавелизмот меѓу петте учесници кои се вклучија во игра со јавни добра, која вклучува донесување одлуки за индивидуални придонеси за поголемата група. Поединци повисоко во макијавелизмот придонел помалку пари за групата, но заработил значително повеќе. Поточно, однесувањето на поединци со

повисоки скорови во Макијавелизмот во голема мера зависел од појавниот број на „слободни јавачи“ (т.е. поединци кои не придонеле, но имале корист од групата) наспроти „соработниците“ (т.е. поединци кои придонеле за групата) во а дадена група на учесници. Во суштина, кога другите придонесувале помалку, така правеле макијавелистички поединци.

Истражувањето за макијавелистичката себичност во средина без последици покажа дека поединците со повисоки скорови во макијавелизмот земале од другите за себична добивка (Џонс, 2013) или себично задржувале средства од другите (Bereczkei et al., 2013). Овие резултати ги повторуваат наодите од претходните истражувања дека кога индивидуите со повисоки скорови во макијавелизмот имаат единствена интеракција (т.е. без последици), тие се однесуваат себично (Гунторсдотир, Мекејб и Смит, 2002). Спицер и колегите (2007) исто така го реплицираа овој ефект, откривајќи дека во состојба „без казна“, поединците со повисоки скорови во макијавелизмот беа себични и неправедни со парите. Меѓутоа, кога казната беше возможна, поединците со повисоки скорови во макијавелизмот беа сосема фер (Џонс, 2014).

Имајќи предвид дека макијавелизмот е особина поврзана со тајноста, може да бидат потребни значителни временски периоди за да бидат „макијавелистички тајни“ откриени. Без оглед на проценката, истражувачите треба да најдат подобри начини за откривање на макијавелизмот без да се потпираат исклучиво на самоизвестување. Оваа задачата треба да се исполни со оглед на критичката природа на особината и нејзината импликации за предвидување на уникатно лошо однесување.

Кристи и Геис (1970) првично го концептуализираа макијавелизмот како ослободен од психопатологија, истражувањата покажаа дека макијавелизмот е поврзан со проблеми со менталното здравје (Latorre & McLeoad, 1978) и има умерени корелации со невротизмот (Јакобвиц & Иган, 2006 година; Полхус и Вилијамс, 2002 година; Вернон и сор., 2008). Во некои случаи, Макијавелизмот може да потекнува и да биде одраз на други форми на психопатологија. Така, тешко е да се одреди дали макијавелизмот е причина или последица на проблеми со менталното здравје.

Постојат поединци кои всушност се бореле со неправедни ситуации или навредливи средини, и се натерани да се чувствуваат беспомошни или безнадежно поради нефер третман, може да развијат манипулативна природа и циничен светоглед како одбранбени механизми. Во овој случај, макијавелизмот би бил низводно корелат или последица на психопатологија. Нормално, во овој случај, психопатологијата и макијавелизмот би биле во голема корелација. Секоја проценка на макијавелизмот би ги опфатила поединците кои се чувствуваат „принудени од неопходност“ да манипулираат со другите, поради вистинска или замислена неправда.

Овој аргумент е дополнително зајакнат со фактот дека, меѓу трите особини на темната тријада, макијавелизмот се предвидува исто толку од заедничката средина како што е и според генетиката (Vernon et al., 2008). Тоа може да биде така од животните искуства (особено оние во раните години од животот), може да создадат ризици за развивање високи нивоа на макијавелизмот. Во истражувањето кое испитуваше како може да придонесат детските средини до развојот на макијавелизмот (Láng, & Lénárd, 2015) конкретно, занемарувањето може да придонесе за воочена потреба за претерана самодоверба, што може да ја загрози сигурната приврзаност и емпатија (Jonason, Lyons, & Бетел, 2014).

Во некои случаи, лекарите може да ги третираат манипулативните тенденции на поединецот без да сфатат дека тие служат како его-одбранбени функции. Така, за некои поединци кои се претставуваат со макијавелистички тенденции, кои се занимаваат со несигурна приврзаност, недоверба кон другите и перцепции за беспомошност и безнадежноста, исто така, може да го ублажи макијавелистичкиот пристап на клиентот кон други. Во други случаи, макијавелизмот што го прикажува поединецот можеби не е резултат на патологија, туку може да биде повеќе од основна карактеристика на поединецот. Имајќи предвид дека рационализацијата е клучна карактеристика на макијавелистичката конструкција (Марфи, 2012), директното справување со макијавелизмот во условите за третман може да бара реструктуирање на тие рационализации во обид да се скратат.

Макијавелизмот е можеби најпроучениот, но погрешно разбрана особина во психолошката литература. Преклопувањето што го дели со сличните темни

карактеристики на личноста доведе до конфузија и погрешно толкување на истражувачките наоди. Од преглед на актуелната литература, произлегува дека најмногу точната концептуализација на макијавелизмот е стратешката себичност. Поединците со повисоки скорови во макијавелизмот се пресметливи, стратешки, долгорочни, флексибилни, фокусирани на крајна линија, претпазливи и чувствителени на награди и казни. Овие тврдења се поддржани со бихејвиорални и невролошки истражувања. Макијавелистичките поединци имаат значително поголема веројатност да бидат откриени дека извршуваат долгорочни и високоисплатливи кривични дела. На пример, во иднина истражувањата можеби ќе сакаат дополнително да ги испитаат врските помеѓу злосторствата на функционерите и раководителите и макијавелизмот. Покрај тоа, истражувањето треба да ги истражува и начините за пронаоѓање ненаметливи (но валидни и сигурни) мерки на макијавелизмот кои се исто така валидни за употреба во применети поставки. Накратко, макијавелизмот е критична променлива во психолошката литература која има уникатни врски со деструктивно човечко однесување.

Луѓето кои покажуваат особини на мрачната тријада се безмилосно себични и самоуверено ги следат своите цели, им недостига емпатија, тие се агресивни и непријатни и честопати имаат многу зголемена самодоверба.

Во 2010 година, беше развиена скала „Dirty dozen“ - едноставна скала за оценување од 12 ставки - за полесно да се забележат овие потенцијално проблематични особини кој понатаму во истражувањето ќе се употреби за испитување на примерокот на популацијата која е цел на истражувањето.

2 МЕТОДОЛОШКИ ДЕЛ

Прашањето кое се поставува е поврзано со изразеноста на карактерните црти на Темната тријада кај лицата на раководни позиции. Дали Темната тријада кај лицата со повисоко образование е со повисоки скорови од општата популација?

Од претходните студии можеме да заклучиме дека сите три карактеристики на Темната тријада се поврзани со некои недостатоци во емоционалното функционирање, како што се ниските нивоа на емоционална интелигенција и ограничена емпатија (Ali i Chamorro – Premuzic, 2010; Szabó i Bereczkei, 2017; Wai i Tiliopoulos, 2012).

Темната тријада е збир на субклинички социјално непожелни особини на личноста, макијавелизам, нарцизам и психопатија. Иако тие се значително позитивно поврзани, овие особините претставуваат различни аспекти на асоцијалната личност (Jonason, Koenig, & Toast, 2010).

Она што е заедничко за сите особини на личноста на Темната тријада е измамувањето на другите, непоколебливо промовирање на сопствените цели и рамнодушност кон страдањата што ги нанесуваат на другите за постигнување на нивните цели (Paulhus и Williams, 2002). Меѓутоа, поради одредени разлики во манифестации на однесување, овие особини најчесто се сметаат за посебни (Jones i Paulhus, 2011).

Во некои студии, нарцизмот и психопатијата се позитивно поврзани со екстраверзија и отвореност (Jonason, Lee and Teicher, 2010), а макијавелизмот и психопатијата негативно со линијата совесност (Paulhus и Williams, 2002).

Макијавелизмот предвидува проблематични однесувања како што е употребата измамнички стратегии (Dussault et al., 2013). Макијавелизмот опфаќа низа студени и манипулативни однесувања кои произлегуваат од недостаток на конвенционален морал (Dussault, Hojjat, & Boone, 2013). Макијавелистите манипулираат со другите и ги користат за да ги постигнат своите цели (Wilson, Near i Miller, 1996; Paulhus i Williams, 2002). Имаат долгорочни цели и голема контрола на импулсот што им овозможува да ги постигнат сопствените цели.

Нарцизмот е поврзан со повисоки нивоа на среќа, животно задоволство и психолошка благосостојба (Aghababaei и Blachnio, 2015). Сепак, некои истражувачи тврдат дека тоа е илузорно бидејќи е резултат на високо ниво на самодоверба, и контроли на самодовербата, а врската помеѓу нарцизмот и позитивните ментални индикатори се намалуваат (Konrath i Bonadonna, 2014). На пример, нарцисоидните поединци се повеќе фокусирани на краткорочни задоволства и тешко ги контролираат нивните сопствени импулси што ги прави чувствителни на ризично однесување и ги поттикнува да активираат однесувања на самоповредување (Vazire и Funder, 2006), како што е злоупотреба на супстанции (Buelow i Brunell, 2014) и алкохол (James i Taylor, 2007).

Психопатијата се карактеризира со импулсивност, антисоцијално однесување, интерперсонална манипулација и недостаток на емпатија (Williams, Paulhus i Hare, 2007). Психопатите имаат намалени импулсни контроли на лицето и покажуваат голем број на несоодветно однесување, од неодговорност и непредвидливост до насилство. Иако ги мамат другите, психопатите не можат да ги координираат нивните измамнички однесувања за да имаат долгорочни придобивки.

Психопатите се ригидни во својата тактика, не учат од грешките и не се препуштаат на долг рок планирање, наместо тоа се водат според задоволувањето на тековните потреби (Jones i Paulhus, 2011).

2.1 Проблем на истражување

Темната тријада е збир на субклинички социјално непожелни особини на личноста, а се состои од макијавелизам, нарцизам, и психопатија. Иако тие се значително позитивно поврзани, овие особините претставуваат различни аспекти на асоцијалната личност (Jonason, Koenig, & Toast, 2010).

Она што е заедничко за сите особини на личноста на Темната тријада е агресијата и измамувањето на другите, непоколебливо промовирање на сопствените цели и рамнодушност кон страдањата што ги нанесуваат на другите постигнување на нивните

цели (Paulhus и Williams, 2002). Поради одредени разлики во манифестации на однесување, овие особини најчесто се сметаат за посебни.

Гледајќи одеволутивна перспектива, цртите на темната тријада не се непожелни патолошки карактеристики, но може да бидат псевдопатологии. Општеството не гледа во нив добронамерни затоа што претставуваат закана за општото добро, но за поединецот нивото на изразеност може да има предности (Jonason, Duineveld, & Middleton, 2015). Можно е тоа да е ниска емпатија, која лежи во основата на темната тријада, неопходен дел од сложената психолошка адаптација неопходна за успех во користењето на социјалните или сексуалните стратегии кои се врз основа на експлоатација.

Истражувањата покажуваат дека особините на личноста на темната тријада се поизразени кај мажите отколку кај жените (Џонасон и Крол, 2015). Ако мажите имаат повеќе придобивки од асоцијалните однесувања, можно е природната селекција да ги споила со повисоките нивоа на психопатија и пониски нивоа на емпатија во споредба со жените (Jonason и Kroll, 2015).

Во некои студии, нарцизмот и психопатијата се позитивно поврзани со екстраверзија и отвореност (Jonason, Lee and Teicher, 2010), а макијавелизмот и психопатијата негативно со линија на совесност (Paulhus и Williams, 2002), но овие резултати не се толку конзистентни.

Целокупното истражување е насочено кон барање на одговор на прашањето за изразувањето на карактерните црти од темната тријада кај лицата на раководни позиции. Проблемот се однесува на анализата на изразеноста на карактерните црти од темната тријада, односно фокусот на истражувањето е на темната тријада, т.е. како темните особини (нарцизам, макијавелизам и психопатија) се изразени кај лицата на раководни позиции.

Секоја индивидуа има своја темна и светла страна која го дефинира неговото однесување, така што секој човек на различни начини ги манифестира истите. Инспирирани од човековото однесување, многу автори ги посветија своите дела на истражување на темните страни на човечкото однесување. Општеството смета дека „светлите“ страни се оние особини кои се сметаат за прифатливи, додека „темните“

страни се особини кои се неетички со социјалните и морални правила. Карактеристиките на темната страна може да се класифицираат на три категории: макијавелизам, нарцизам и психопатија.

Степенот на изразеност на карактерните црти на темната тријада влијае врз човекот. Влијанието на различни фактори додава за зголемување на неговата комплексност. Изразеноста на темната тријада варира од вработен до вработен и исто така, варира и во зависност од работната позиција. Општо земено, однесувањето на работното место е обично поформално од другите аспекти на функционирање на човекот. Работното однесување е еден важен сегмент на човековото однесување и во себе вклучува еден вид на комуникација со другите членови на организацијата. Во себе вклучува и вербален и невербален начин на комуницирање. Доброто работно однесување на поединецот води до поголема продуктивност, перформанси и одлични резултати на целиот тим.

Во зависност од тоа колку некој ги има карактеристиките на темната тријада, трите нејзини фактори може да произведат различни резултати поврзани со изразеноста на карактерните црти.

Пример, разликата меѓу мажите и жените во изразувањето на темната тријада, постоење на разлика во карактерните црти од темната тријата и годините на стаж на работење и повисоките скорови на темната тријада кај раководните позиции од општата популација.

2.2 Цели и задачи

За утврдување дали цртите на темната тријада се повеќе застапени кај лицата на раководната позиција се организира истражување со кое ќе се стекнат сознанија за компонентите на темната тријада: макијавелизам, нарцизам и прихопатија. Се утврдува дали темната тријада е повеќе застапена кај лицата на раководна позиција со повисоко образование од лицата што не се вработени на раководна позиција.

Со утврдување на поврзаноста меѓу појавите, се предвидува јавувањето на темната тријада врз база на раководната позиција, имаме цел на предикција. Поврзаноста помеѓу појавите е кога појавите се јавуваат заедно (присуството на раководната позиција со повисоко обрзаование, означува присуство на темната тријада, а отсуството на раководна позиција отсуство на темната тријада). Целта на предикцијата е диференцијален метод, се определуваат мерките на темната тријада добиени на две групи испитаници.

2.3 Истражувачки хипотези

Дефинирање на претпоставки за односите кои се предмет на истражување:

Општа хипотеза (претпоставен одговор на поставениот проблем)

Присутна е статистички значајна разлика во присуството на темната тријада помеѓу вработените на раководни позиции со повисоко образование и општата популација.

Помошни хипотези (се во релација со со задачите на истражувањето)

1. Постои статистички значајна разлика помеѓу мажите и жените во изразување на темната тријада.
2. Лицата со поголем стаж на работење се со повеќе изразена темна тријада од вработените со помал стаж.
3. Вработените на раководни позиции се со повисоки скорови на темната тријада од општата популација.

2.4 Дефинирање на варијабли

Варијаблите произлегуваат од проблемот и хипотезите, се однесуваат на појавите кои варираат, се предмет на истражување и можат да се мерат.

Зависна варијабла – темна тријада

Независна варијабла – пол,образование, професија и години на стаж.

2.5 Метод на истражувањето

Како метод на истражување се користи анализа и синтеза, се проучува темната тријада како појава и нејзиното влијание кај популацијата. Истражувањето е квантитативно, се открива и анализира темната тријада на популацијата, врз основа на добиените податоци.

Истражувањето претставува индуктивен метод, поаѓа од определени хипотези и се носат заклучоци, откако ќе се спроведе статистичка анализа на добиените нумерички податоци.

2.6 Техники и мерни инструменти

Како техника за истражувањето се користеше Dirty dozen, концизна мерка на темната тријада. Тој служеше за прибирање на податоци поврзани со истражувањето.

Со зголемувањето на интересот за темната страна на човековата природа во текот на последната деценија, развиена и потврдена е концизната мерка од 12 ставки. Мерката на тријадата: нарцизам, психопатија и макијавелизам ја задржа флексибилноста потребна за мерење на овие три независни но сродни конструкции и ја подобри ефикасноста со намалување на бројот на ставки за 87% (од 91 на 12 ставки). Постојат најмалку две причини за користење на концизната мерка на темната тријата. Прво, секоја мерка има свои предрасуди за одговор и ограничувања. Второ, оценувањето на 91 ставка на Темната тријада е неефикасно, одзема многу време и може да предизвика замор во одговорот кај некои учесници.

Концизната мерка на темната тријада Dirty dozen, го елиминира вишокот предмети, заштедува време и напор, а со тоа го намалува заморот на учесниците и фрустрацијата.

Користењето мерки што се поефикасни, може заемно да биде корисно и за истражувачите и за учесниците во однос на заштеденото време и ресурси, без да се жртвува прецизноста, се додека концизната мерка се одразува во оригиналната верзија.

Dirty dozen на темната тријада ќе овозможи сите три конструкции да бидат мерени со користење на ист формат на скала за одговор.

Прашалникот е од затворен тип, составен е од 12 ајтеми, со понудени 7 одговори:

1 – воопшто не се согласувам, 2 - не се согласувам 3 – делумно не се согласувам, 4 – ниту се согласувам ниту не се согласувам, 5 – делумно се согласувам, 6 – се согласувам, 7 – потполно се согласувам

Прашањата се одговараат на скала 1, 2, 3, 4, 5, 6, и 7. Со конкретни упатства за пополнување, кое траеше 05 – 10 минути. Анонимен е, со што беше зголемена искреноста.

2.7 Популација и примерок на истражување

Светот е голем и населен, за да се дознае што мислат луѓето по прашањето кое е од интерес се избира популација на истражување. Истражувањето е спроведено во ноември 2021 година од популацијата во Битола. Земени се групи на поединци на високи раководни позиции (судии, раководители на фирми) и општата популација со кои е спроведено истражувањето.

Примерокот е по случаен избор, и е репрезентативен примерок.

2.8 Обработка на податоците

Податоците се обработени во примена на SPSS 20 програмата. Истото овозможува брзо, лесно и сигурно класифицирање на податоците од променливите. При користењето

на SPSS најпрвин е пополнета матрица со опис на променливите заедно со начинот на кодирањето, а потоа работниот лист со квантификуваните податоци.

Први се номиналните податоци. Номиналните податоци се квантификуваат во бројки со цел да се класифицираат одговорите во категории. Податоците за пол се примери за податоци кои кога ќе се претстават во бројка стануваат номинални податоци.

Второто ниво на податоци се ординални податоци. Тие ги имаат сите карактеристики на номиналните податоци, но исто така укажуваат и на одреден ранг, или ниво на приоритет при доделувањето на вредноста на вариаблата, пример категории на стаж, категории на професија.

Со цел да се анализираат квантитативните податоци, со одредување на типот на променливата за која собираме податоци се направи матрица на податоци во Excel.

При обработка на податоците беа користени кодови во однос на полот, образованието, професијата и годините на стаж.

Пол: машко – 1, женско – 2; професија: раководна – 3, општ работник – 4; образование: средно – 5, високо – 6; стаж: до 5 год. – 7, повеќе од 6 год. – 8.

Користена е дескриптивна статистика и Т тест за докажување на хипотезите.

2.9 Организација и спроведување на истражувањето

Организацијата на истражувањето е исклучително важен момент од истражувањето. Таа се однесуваше на постапките кои ќе овозможат на морален и одговорен начин да се пристапи на собирање податоци, обработка и правење анализа на податоците, ги опфати резултатите од истражувањето и извештај.

Соодветно однесување во однос на оние што се предмет на истражувањето. Зачувување на приватноста на учесниците во истражувањето и доверливоста на податоците кои тие ги обезбедуваат, доброволниот карактер на учеството што подразбира

дека субјектите можеа да се повлечат од истражувањето, како и прашањето на информираната согласност на учесниците за да се привлечат во истражувањето.

Приватноста е земена во предвид за време на собирањето на податоците, додека учесниците не беа под притисок за обезбедување на информации.

Истражувањето е налик на „фотографија“ направена во еден момент од времето, при што опфаќа повеќе статистички белези и нивни модалитети (образование, темна тријада), и врските меѓу нив.

Прашалникот се реализира во краток временски период, месец ноември 2021 година, во Битола. Со согласност на поднесени барања за извршување на истражувањето, беше дозволен пристап до вработените на раководни позиции и општата популација во Основен суд – Битола, Ј.П.Стрежево – Битола, ЈКП Водовод, СОТУ Ѓорѓи Наумов, приватните адвокатски канцеларии, со цел да се добие слика за предметот на истражување во конкретниот временски период.

3 РЕЗУЛТАТИ

3.1 Дескриптивна статистика

Истражувањето е спроведено на 100 вработени, од кои 50 вработени на раководни позиции и 50 испитаници од општата популација.

Дескриптивната статистика ни дава информации за бројот на испитаници по пол, застапеност на суб тестовите во темната тријада, поделба на испитаниците по образование по стаж и позиција на работно место.

дескриптивна статистика			
м-1_ж-2			
1,00	N	Valid	50
		Missing	0
	Mean		1,0000
	Std. Deviation		,00000
	Std. Error of Skewness		,337
	Std. Error of Kurtosis		,662
	Minimum		1,00
	Maximum		1,00
2,00	N	Valid	50
		Missing	0
	Mean		2,0000
	Std. Deviation		,00000
	Std. Error of Skewness		,337
	Std. Error of Kurtosis		,662
	Minimum		2,00
	Maximum		2,00

Табела 1. Дескриптивни податоци според полот

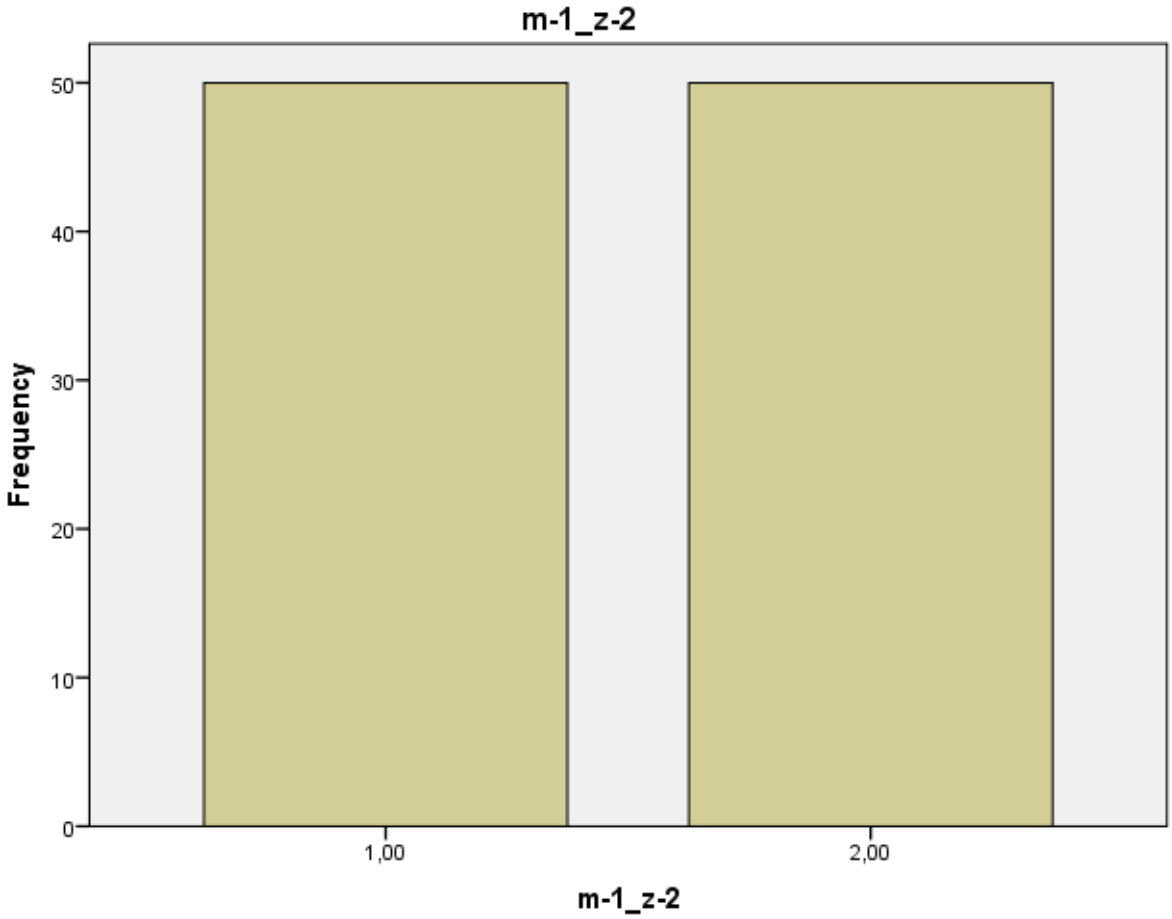

График 1.Графички приказ на испитаниците според пол

дескритпивна статистика				
		макијавелизам	психопатиија	нарцизам
N	Valid	100	100	100
	Missing	0	0	0
Mean		9,5300	9,0400	12,6500
Std. Deviation		5,96870	5,34831	6,50000
Skewness		1,144	1,693	,388
Std. Error of Skewness		,241	,241	,241
Kurtosis		,677	3,094	(,688)
Std. Error of Kurtosis		,478	,478	,478
Minimum		4,00	4,00	4,00
Maximum		28,00	27,00	28,00

Табела 2. Дескриптивна статистика на цртите на темната тријада

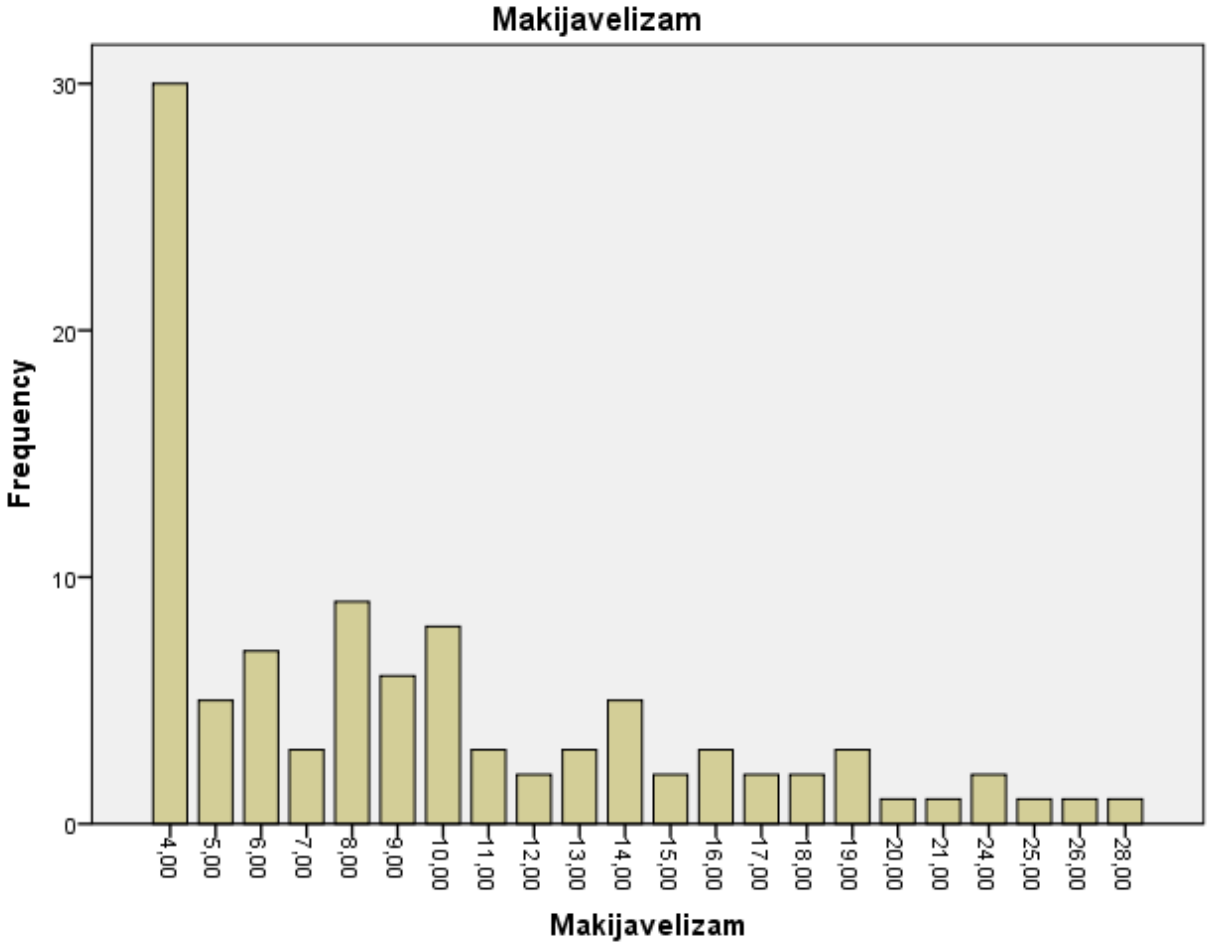

График 2. Графички приказ на зачестеноста на макијавелизмот кај групата испитаници

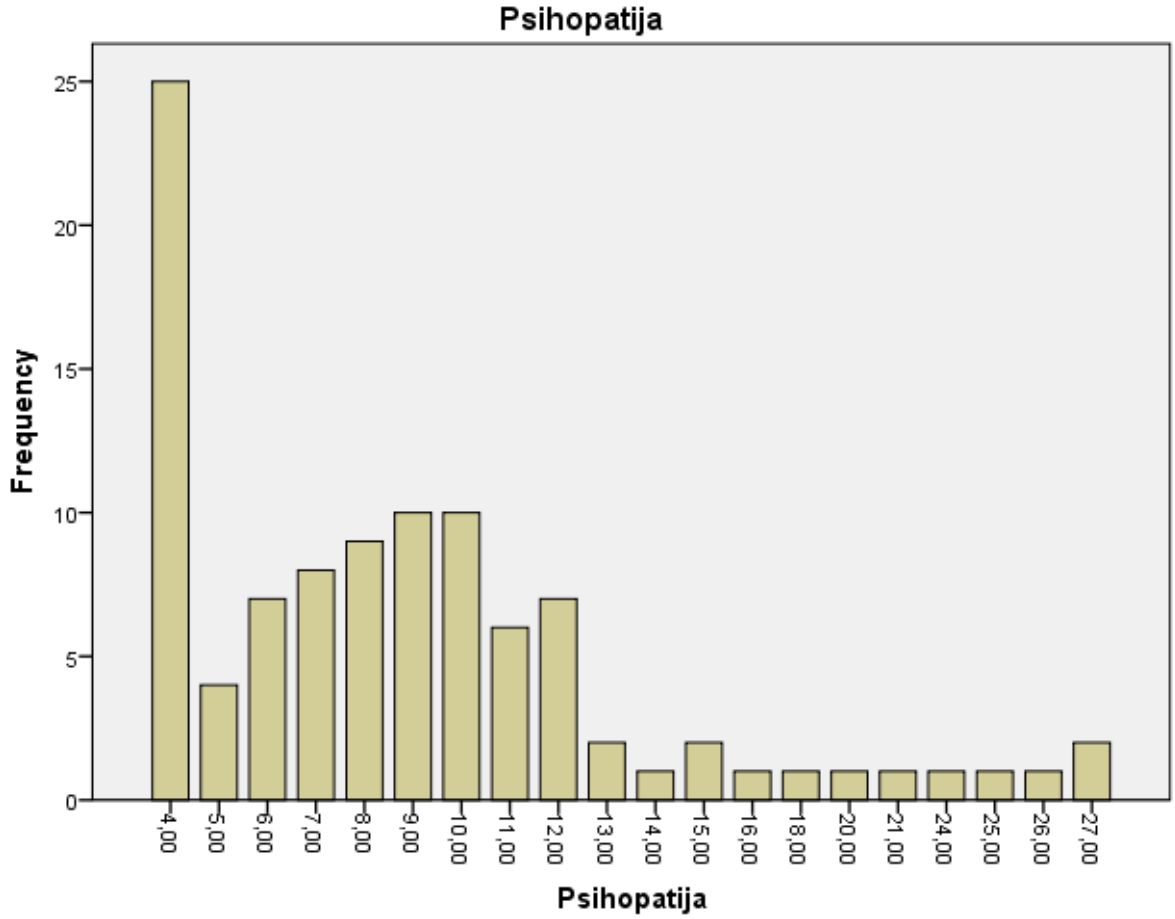

График 3. Графички приказ на зачестеноста на психопатијата кај групата испитаници

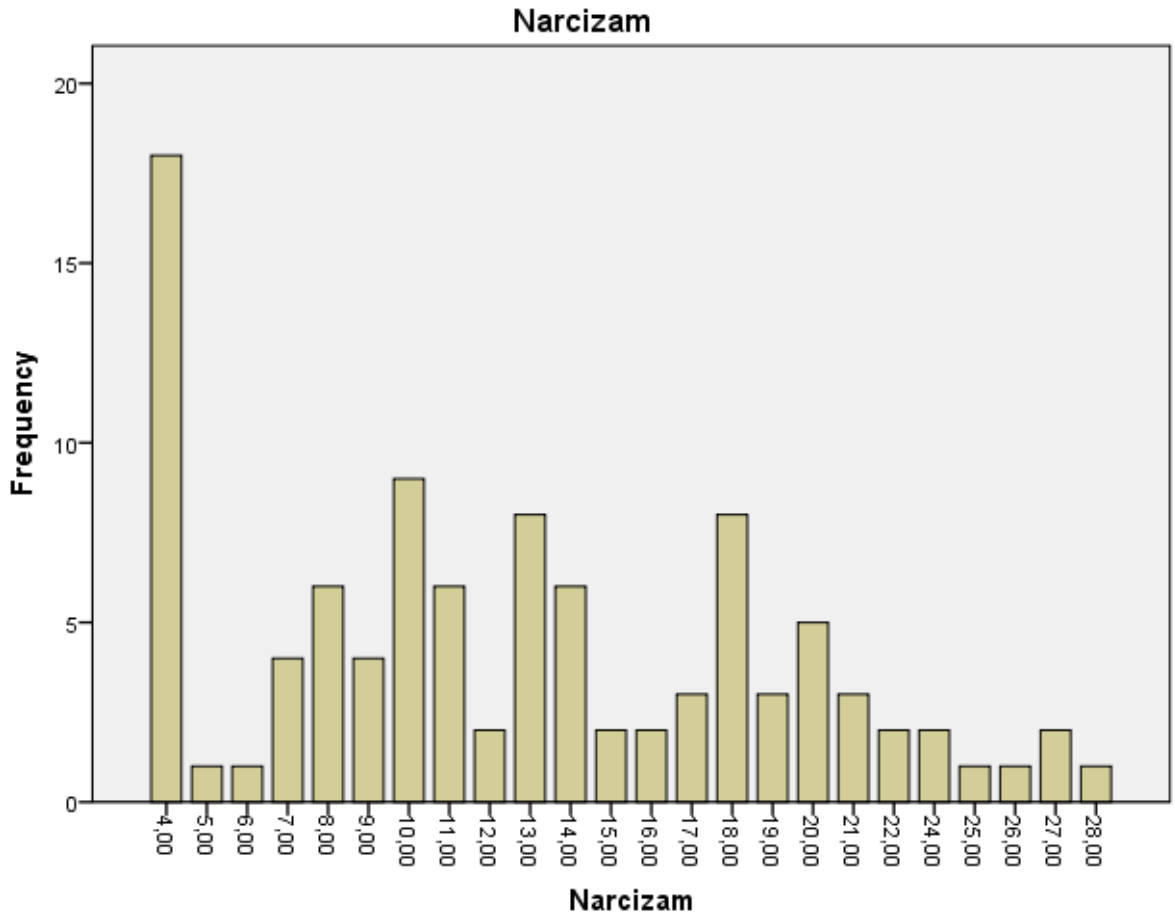

График 4. Графички приказ на зачестеноста на нарцизмот кај групата испитаници

дескриптивна статистика

раководна-3, општа-4

5,00	N	Valid	58
		Missing	0
	Mean		3,2069
	Std. Deviation		,40862
	Skewness		1,486
	Std. Error of Skewness		,314
	Kurtosis		,214
	Std. Error of Kurtosis		,618
	Minimum		3,00
	Maximum		4,00
6,00	N	Valid	42
		Missing	0
	Mean		3,9048
	Std. Deviation		,29710
	Skewness		(2,861)
	Std. Error of Skewness		,365
	Kurtosis		6,492
	Std. Error of Kurtosis		,717
	Minimum		3,00
	Maximum		4,00

Табела 3. Дескриптивна статистика на испитаниците според нивната работна позиција

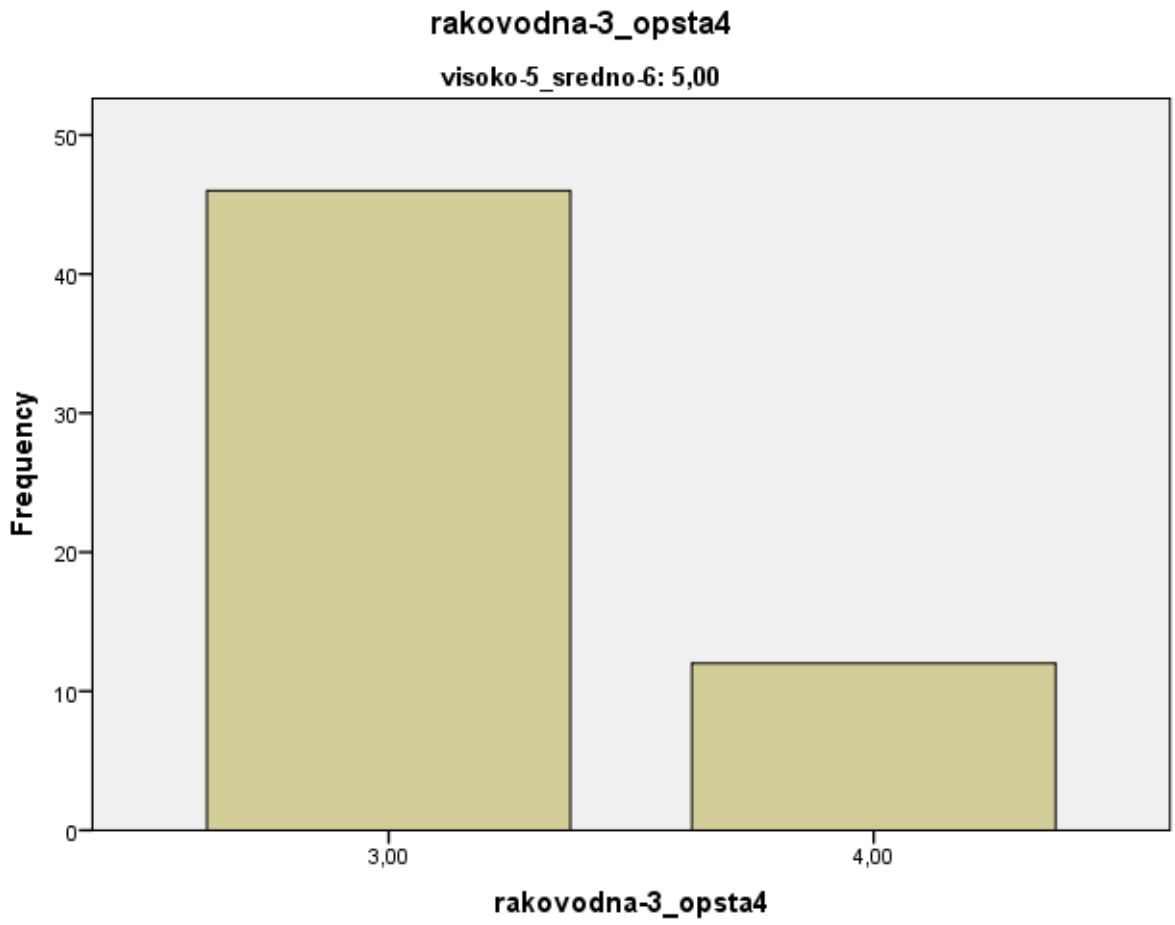

График 5. Графички приказ на испитаниците според нивната работна позиција

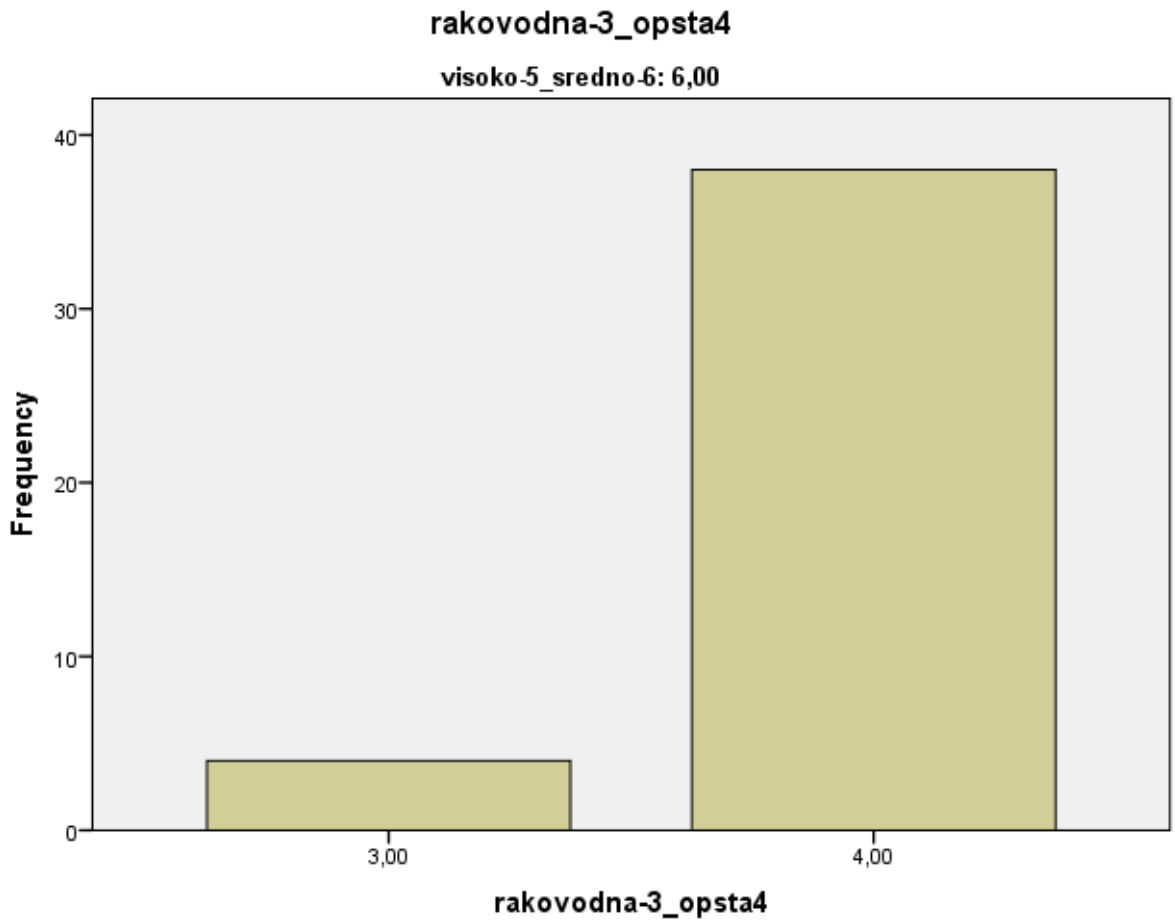

График 6. Графички приказ на испитаниците според нивната работна позиција

дескриптивна статистика			
Стаж до 6г.			
5,00	N	Valid	58
		Missing	0
	Mean		7,8276
	Std. Deviation		,38104
	Skewness		(1,781)
	Std. Error of Skewness		,314
	Kurtosis		1,212
	Std. Error of Kurtosis		,618
	Minimum		7,00
	Maximum		8,00
6,00	N	Valid	42
		Missing	0
	Mean		7,7857
	Std. Deviation		,41530
	Skewness		(1,445)
	Std. Error of Skewness		,365
	Kurtosis		,089
	Std. Error of Kurtosis		,717
	Minimum		7,00
	Maximum		8,00

Табела 4. Дескриптивна статистика според стажот на испитаниците

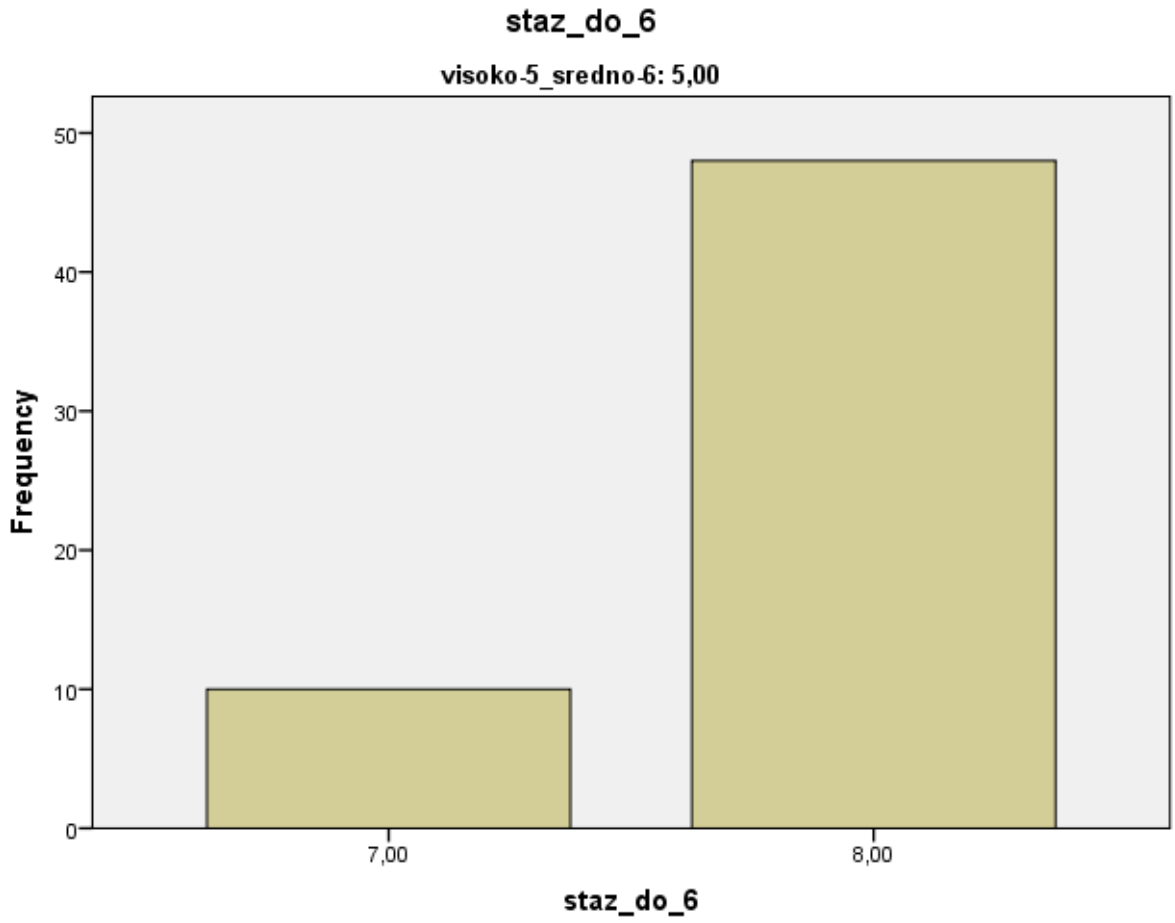

График 7. Графички приказ според стажот на испитаниците

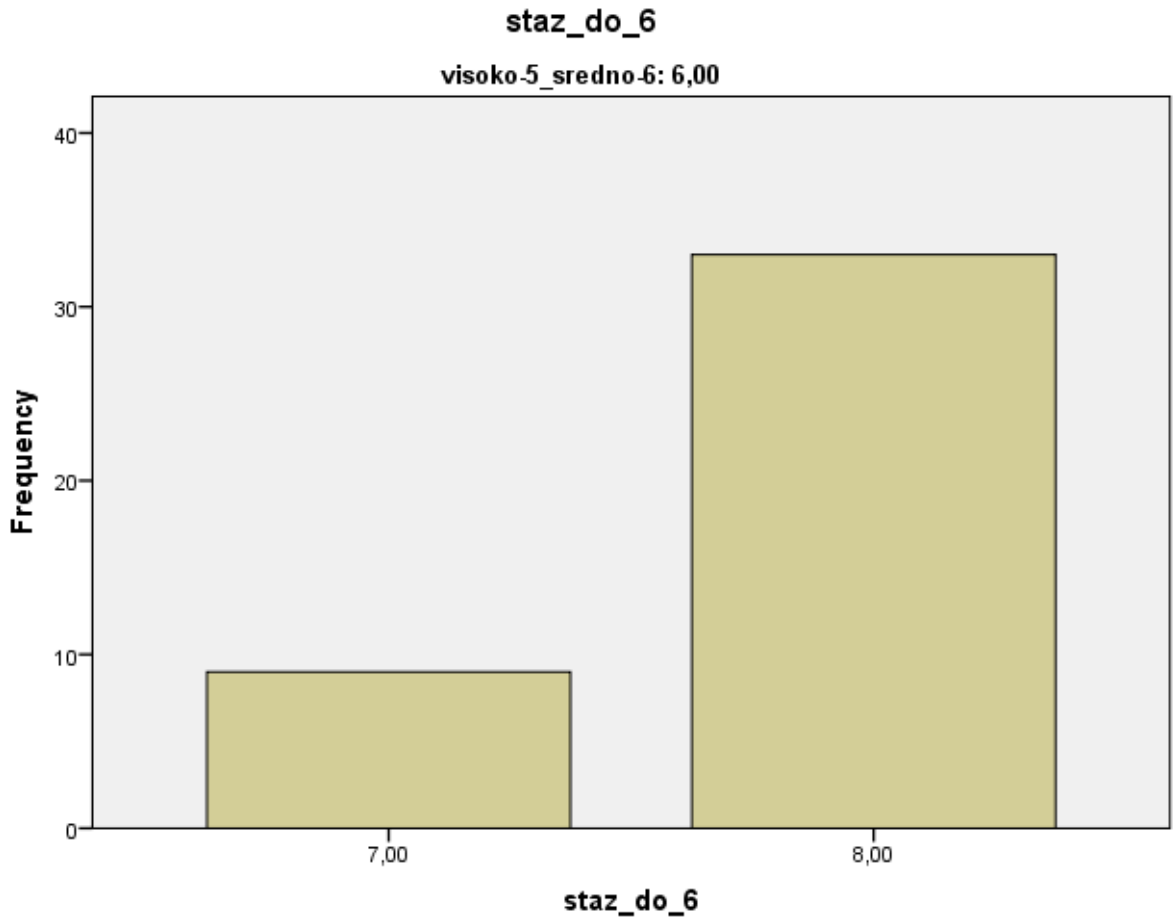

График 8. Графички приказ според стажот на испитаниците

Од дескриптивната анализа може да се забележи дека имаме нормална распределба на податоците во сите дистрибуции.

3.2 Тестирање на хипотезите

Хипотезите се тестирани и докажувани со примена на Т тест. Кога имаме квантифицирани променливи кои можат да се поделат во две независни групи со користењето на описна променлива, можеме да ја тестираме веројатноста групите да бидат сигнификантно различни една од друга преку користење на независни t-тестови.

Општа хипотеза:

Присутна е статистички значајна разлика во присуството на темната тријада помеѓу вработените на раководни позиции со повисоко образование и општата популација.

One-Sample Statistics					
раководна-2, општа п.-3		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
3,00	темна тријада	50	26,3800	19,57809	2,76876
4,00	темна тријада	50	36,1000	9,86283	1,39482

Табела 5. Дескриптивна сстатистика на работните позиции (аритметичка средина, стандардна девијација)

One-Sample Test							
раководна-2,општа-3		Test Value = 0					
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
3,00	темна тријада	9,528	49	,000	26,38000	20,8160	31,9440
4,00	темна тријада	25,882	49	,000	36,10000	33,2970	38,9030

Табела 6. Т тест на разликата помеѓу темната тријада и лицата вработени на ракаководни позиции и општата популација

Присутна е статистички значајна разлика помеѓу темната тријада и лицата вработени на позиција и општата популација, на ниво p<0,01, (t (49) = 9.53, p = .00, за професија 3; и (t (49) = 25.88, p = .00, за професија 4)).

Помошни хипотези:

1.Постои статистичка разлика помеѓу мажите и жените во изразување на темната тријада.

One-Sample Statistics					
м-1, ж-2		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
1,00	темна тријада	50	31,6000	16,77827	2,37281
2,00	темна тријада	50	30,8800	15,71642	2,22264

Табела 7. Дескриптивна статистика за темната тријада според полот (аритметичка средина, стандардна девијација)

One-Sample Test							
м-1, ж-2		Test Value = 0					
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
1,00	темна тријада	13,318	49	,000	31,60000	26,8317	36,3683
2,00	темна тријада	13,893	49	,000	30,88000	26,4134	35,3466

Табела 8. Т тест во однос на разликата на темната тријада кај машката и женската популација

Присутна е статистички значајна разчлика помеѓу темната тријада и полот на ниво p<0,01 ((t (49) = 13,31, p = .00, за мажи и (t (49) = 13,89, p = .00, за жени)).

2.Лицата со поголем страж на работење се со повеќе изразена темна тријада од вработените со помал работен стаж.

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
темна тријада	100	31,2400	16,17775	1,61778
стаж до 6г.	100	7,8100	,39428	,03943
стаж над 6г.	100	14,5400	9,19862	,91986

Табела 9. Дескриптивна статистика за односост на темната тријада и стажот (аритметичка средина и стандардна девијација)

One-Sample Test						
	Test Value = 0					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Темна тријада	19,310	99	,000	31,24000	28,0300	34,4500
стаж до 6г	198,084	99	,000	7,81000	7,7318	7,8882
стаж над 6г	15,807	99	,000	14,54000	12,7148	16,3652

Табела 10.Т тест на темната тријада и стажот на вработените

Хипотезата е потврдена на ниво $p<0,01$, односно присутна е статистички значајна разлика во однос на присуството на темната тријата кај лицата со стаж до 6 години и лицата со стаж над 6 години и тоа (($t (99) = 19,31$, $p = .00$, за лица до 6 год. и ($t (99) = 15,80$, $p = .00$ за лица над 6 год.))

3.Вработените на раководни позиции се со повисоки скорови на темната тријада од општата популација.

статистика						
раководна-3, општа-4			Темна тријада	психопатија	макијавелизам	нарцизам
3,00	N	Valid	50	50	50	50
		Missing	0	0	0	0
	Range		68,00	23,00	24,00	24,00
	Minimum		12,00	4,00	4,00	4,00
	Maximum		**80,00**	**27,00**	**28,00**	**28,00**
4,00	N	Valid	50	50	50	50
		Missing	0	0	0	0
	Range		50,00	16,00	20,00	20,00
	Minimum		16,00	5,00	4,00	5,00
	Maximum		**66,00**	**21,00**	**24,00**	**25,00**

Табела 11. Дескриптивен опис на зачестеноста на цртите од темната тријада кај општата популација

И оваа хипотеза е потврдена, односно присутна е статистички значајна разлика во однос на присуството на темната тријата и работната позиција, лицата вработени на раководна позиција имаат повисок скор на темната тријада во однос на лицата од општата популација.

4 ДИСКУСИЈА

Предизвиците на глобално ниво станаа поитни во овој 21 век, сиромаштијата, осиромашувањето на Земјата и трошење на ресурсите, нееднаквоста, кризата со миграција. А сега тука е и една пандемија. Развојот на науката и технологијата, како и развојот на знаењето го смени развојот на луѓето. Тековните концепти на техники и стратегии станаа недоволно флексибилни, а современите концепти на стратегиите на раководителите мора да се засноваат на зголемување на деловниот успех. Освен здравствена криза, за економија како нашата, веќе голем дел од нашата популација е во состојба на сиромаштија која донесе големи жртви и последици.

Сето она што се случи во изминатите неколку децении, појавувањето на интернетот, достапноста на податоци, порастот на моќта за компјутерска обработка и напредокот во телекомуникациите, сега и вештачката интелигенција, бараше да го модернизираме менаџментот, работата, и за време на панадемијата имаме целосно искористување на таа модернизација. Управувањето еволуира, со тоа се објаснува брзината на промените, нестабилноста на пазарот и барањата и потребите засновани на глобална основа.

Во оваа ера на несигурност и растечка сложеност, барањата од раководителите постојано се зголемуваат. Одлучувачки фактор е колку брзо некој успева да ги прилагоди своите лични вештини на новите предизвици. Секојдневно гледаме дека професионалниот однос на раководителите е клуч за брзо и ефективно постигнување на целите.

Темната страна на раководната позиција претставува дел од раководната реалност на која ќе наидеме. И кога ќе наидеме на тие раководители, ќе забележиме дека компонентите на темната тријада им овозможуваат да имаат одлични комуникациски вештини и ќе се претстават одлично.

Карактеристиките на личноста на темната тријада имаат свои добри и лоши страни. Макијавелизмот од историјата до денес има некаква трајност и оправдување меѓу луѓето,а луѓето кои се класифицирани како психопати, се мисли дека тоа се оние луѓе кои ќе поминат најдобро во животот.

Макијавели на сфаќањата дека човекот како таков е роден како слаб и кукавица, како некој што не е доволно храбар да се бори и да се ангажира за себе, ги засновал принципите на макијавелизмот како една насока и акција во која не треба да се гледаат моралните норми и етика, да се дејствува себично и според своите потреби, со јасна цел да се постигнат своите идеи и концепти, не обрнувајќи внимание на другите.

Макијавелизмот се заснова на: секоја цел ги оправдува сите можни средства и нема ништо што е забрането и што не е дозволено, оние што сакаат да постигнат нешто имаат целосно право да користат итрина, измама, закани, сила , подлост, интрига, ласкање, лаги и сите средства што ги имаат. Дене макијавелизмот се користи како поим во политиката, а според популарниот Оксфордски речник се смета дека може да се дефинира како подмолност, двојни стандарди, бескрупулозност, лукавство и лага за да се постигне одредена цел во која било сфера на животот.

За лицето се вели дека е макијавелист ако тој едноставно се претставува себеси со своите ставови и однесување како слика и можност на даденото учење, ако е личност која е лукава, подмолна, лицемерна, ласка или се заканува, и уценува за да го добие она што го сака. Макијавелист е оној кој е бесчувствителен, непромислен и лицемерен, не почитува никакви норми и правила и погрешно е окарактеризиран како бунтовник, па дури и луѓето имаат тенденција да му се восхитуваат, бидејќи тој е полн со себе и секогаш е одмерен, со добри манири, но секогаш се има на ум само себе и своите цели, не е во состојба да сочувствува со другите, да чувствува љубов, пријателство, наклонетост кон другите.

Макијавелистот има претерано мислење за себе како дел од патологијата на нарцисоидното растројство, додека ги омаловажува или ги игнорира другите и лесно манипулира со луѓето без никакво каење, а моралот и етиката за него се само поим што не го сака.

Нарцисоидните раководители отелотворуваат многу од особините поврзани со лидерството како што се харизмата, самодовербата, силата и енергијата. Тие се екстровертни, лесно водат дискусии, се истакнуваат во групни ситуации и привлекуваат и инспирираат следбеници. Исто како макијавелистите и психопатит, тие имаат мотивација за моќ и користат тактики на манипулација и социјална доминација. Доминантните луѓе

изгледаат компетентни (дури и ако не се), тие не само што сакаат да постигнат раководни позиции, туку имаат и поголеми шанси да се појават како раководители или да бидат унапредени. Нарцисоидна диспозиција и мотивација за социјална доминација се клучни двигатели за извршување на раководна позиција.

Нарцисите одржуваат позитивен поглед на себе. Тие изразуваат ароганција, супериорност и надуена слика за себе. Често тие не успеваат да користат општествено соодветни однесувања и стратегии со цел да ја исполнат нивната потреба за признавање и само – подобрување, тие стануваат агресивни или доминантни.

Психопатите се најнесоцијални од тројцата. Тие се импулсивни, манипулативни, бесчувствителни и немаат емпатија. Не се во состојба да ги контролираат своите асоцијални импулси и покажуваат високо ризично однесување. Ним им недостига каење, жалење или вина и не покажуваат никакво емпатија за туѓата неволја. Тие се патолошки лажговци, одбиваат да преземат лична одговорност и ги обвинуваат другите за проблемите во нивниот живот. Ги контролираат, манипулираат и ги кршат правата на другите. Психопатите се конфронтирачки и непредвидливи и трагаат по возбуда, импулсивни се и често се однесуваат неодговорно и покажуваат непочитување на нормалното социјално однесување. Психопатите го кријата сето ова преку површен шарм и честопати можат да бидат многу успешни.

Истражувањето беше спроведено со цел да се докаже дали цртите на темната тријада се повеќе застапени кај лицата на раководната позиција. Се утврди дека темната тријада е повеќе застапена кај лицата на раководна позиција со повисоко образование од лицата што не се вработени на раководна позиција.

Со утврдување на поврзаноста меѓу појавите, се докажа јавувањето на темната тријада врз база на раководната позиција. Поврзаноста на појавите се докажа со заедничкото јавување (присуството на раководната позиција со повисоко обрзаование, означува присуство на темната тријада, а отсуството на раководна позиција отсуство на темната тријада).

Дали лидерите на темната тријада можат да бидат добар избор за раководна позиција? Дали ова е добро или лошо? Дали ова е добро или лошо зависи од околностите.

Лидерите на темната тријада или се пофалени како визионери и примери или можат да уништат цели компании. Многу од нивните карактеристики како на пример самодовербата, грандиозноста, може да ги направат успешни личности. Имаат тенденции кои се прилично приспособливи и добри за краткорочен успех и во непредвидливи средини, но сепак може да доведат до проблеми на долг рок. Макијавелистите се добри администратори, имаат добри преговарачки вештини и се самоконтролираат. Во време на криза и промени нарцисите можат да бидат ефективни и да наредуваат, бидејќи наметливо го изразуваат своето гледиште и се самоуверени.

Сепак појавувањето на раководни позиции на лицата со изразена темна тријада не мора да значи дека ќе биде ефективно. Макијавелистичките лидери ја злоупотребуваат својата лидерска позиција за свои лични интереси. Нарцистите со текот на времето бараат поголема компензација и го зголемуваат јазот во платите меѓу раководните позиции и општите работници. Психопатите се фокусираат на зајакнување на сопствената позиција дедека спроведуваат страв под нивно раководство.

Познавањето на раководните личностите од темната тријада и нивните силни и слаби страни може да ни помогне да го водиме нивниот развој. Може да се надградат нивните силни страни и да се работи на неутрализирање на нивните слабости. Ако се создаде атмосфера каде што нема да биде загрозена нивната самовредност, нивните организации ќе бидат добро раководени во кризи и ќе се развиваат.

5 ЗАКЛУЧОК

Со спореведеното истражување се испитуваше изразеноста на карактерните црти од темната тријада кај лицата на раководни позиции со примена на SPSS 20 програмата. Се покажа дека е присутна значајна разлика во присуството на темната тријада помеѓу вработените на раководни позиции со повисоко образование и општата популација. Постои разлика помеѓу мажите и жените во изразувањето на темната тријада. Тука е и стажот на работење кој покажа дека лицата со поголем стаж на работење се со повеќе изразена темна тријада од вработените со помал стаж, а вработените на раководни позиции се со повисоки скорови на темната тријада од општата популација.

6 КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Aaron Cohen: Are they among us? A conceptual framework of the relationship between the dark triad personality and counterproductive work behaviors, časošis Elsevier: Human Resource Management Review 2015.

Ali, F., i Chamorro-Premuzic, T. (2010). The dark side of love and life satisfaction: Associations with intimate relationships, psychopathy and Machiavellianism. Personality and Individual Differences,48, 228-233.

Austin, E.J., Farrelly, D., Black, C. i Moore, H. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side?. Personality and Individual Differences 43, 179-189.

Baboselac-Marić, M. (2015). Zaposlenici 'otrovnih' karakteristika i njihov utjecaj na organizaciju. Policija i sigurnost, 24(3), 261-279.

Baughman, H.M., Jonson, P.K., Lyons, M., i Vernon, P.A. (2014). Liar liar pants on fire: the Dark Triad and deception. Personality and Individual Differences, 71, 35-38.

Baughman, H. M., Dearing, S., Giammarco, E., i Vernon: Relationships between bullying behaviours and the Dark Triad: A study with adults. Personality and Individual Differences, 571–575, American Psychological Association (APA)2012.

Beaver, K.M., Nedelec, J.L., da Silva Costa, C., Poersch, A.P., Stelmach, M.C., Freddi, M.C., Gajos, J.M., i Boccio, G. (2014). The association between psychopathic personality traits and health-related outcomes. Journal of Criminal Justice, 42, 399-407.

Book, A., Visser, B.A., i Volk, A.A. (2015). Unpacking ‘‘evil’’: Claiming the core of the Dark Triad. Personality and Individual Differences, 73, 29-38.

Buelow, M.T., i Brunell, A.B. (2014). Facets of grandiose narcissism predict involvement in health-risk behaviors. Personality and Individual Differences, 69, 193-198.

Campbell, W.K., Brunell, A.B., i Finkel, E.J. (2006). Narcissism, interpersonal self regulation, and romantic relationships: An agency model approach. U Finkel, E. J. i Vohs, K.

D.(Ur.), Self and relationships: Connecting intrapersonal and interpersonal processes (str. 297–316). New York: Guilford Press.

Campbell, W.K. i Foster, C.A. (2002). Narcissism and commitment in romantic relationships: An investment model analysis. Personality and Social Psychology Bulletin 28, 484-495.

Campbell, W.K., Foster, C.A. i Finkel, E.J. (2002). Does self-love lead to love for others? A story of narcissistic game playing. Journal of Personality and Social Psychology 83(2),340-354.

Campbell, W.K. (1999). Narcissism and romantic attraction. Journal of Personality and Social Psychology 77(6), 1254-1270.

Clive R. P. Boddy: Corporate Psychopaths and organizational type, John Wiley & Sons, Ltd. 2010.

Cynthia Mathieu & Paul Babiak: Corporate psychopaty and abusive supervision: Their inflience on employees job satisfaction and turnover intentions, časopis: Elsevier: Personality and Individual Differences 2015.

Daniel Nelson Jones i Delroy Paulhus: Introducing the Short Dark Triad (SD3): A Brief Measure of Dark Personality Traits, Assessment 21(1) 2013.

Daniel Spurk, Anita C. Keller & Andreas Hirschi: Do Bad Guysd Get Ahead or Fall Behind? Relationships of the Dark Triad of Personality With Objective and Subjective Career Success, časopis Social Psychological and Personality Science 1-9 2015, DOI:10.1177/1948550615609735

David john Cooke i Christine Michie: Refining the construct of psychopathy: Towards a hierarchical model, Psychological Assessment, 13, 171-188 2001.

Fehr, B., Samsom, D., i Paulhus, D. L. (1992). The construct of machiavellianism: twenty years later. U C. D. Spielberger & J. N. Butcher (Ur.), Advances in personality assessment (str. 77–116). New York: Routledge.

Furnham, A., Richards, S.C., i Paulhus, D.L. (2013). The Dark Triad of personality: a 10 year review. Social and Personality Psychology Compass, 7, 199-216.

Furnham A., Richards S., Rangel L., i Jones D. N. (2014). Measuring malevolence: Quantitative issues surrounding the Dark Triad of personality. Personality and Individual Differences, 67, 114-121.

Ináncsi, T., Láng, A. i Bereczkei, T. (2015). Machiavellianism and adult attachment in general interpersonal relationships and close relationships. Europe's Journal of Psychology 11(1), 139-154.

Jakobwitz, S., i Egan, V. (2006). The Dark Triad and normal personality. Personality and Individual Differences, 40, 331-339

John F.Rauthmanna & Gerald P.Kolar: How "dark" are the Dark Triad traits? Examining the perceived darkness of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy, časopis: Elsevier: Personality and Individual Differences 2012.

Jonason, P.K., Koenig, B.L. i Tost, J. (2010). Living a fast life: The Dark Triad and life history theory. Human Nature 21, 428-442.

Jonason, P. K., & Tost, J. (2010). I just cannot control myself: The Dark Triad and self-control. Personality and Individual Differences, 49, 611-615.

Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2010). The Dirty Dozen: A concise measure of the Dark Triad. Psychological Assessment, 22, 420-432.

Jonason, P. K., & Webster, G. D., Geher, G. (2013). What Lies Beneath the Dark Triad Dirty Dozen: Varied Relations with the Big Five. Individual Differences Research, 11(2), 81-90

Jones, D.N i Paulhus, D.L. (2009). Machiavellianism. U Leary, M.R. i Hoyle, R.H. (Ur.). Individual differences in social behavior (str. 93-108). New York: Guilford

Jones, D.N., Paulhus, D.L. (2011). Differentiating the Dark Triad within the interpersonal circumplex. U: Horrowitz, L.M. i Strack, S. Handbook of interpersonal psychology: Theory, research and assessment, and therapeutic interventions (str. 249-269). New York: Wiley & Sons.

MacLane, C. N. i Walmsley: Reducing counterproductive work behavior through employee selection. Human Resource Management Review, 20(1), 62–72 2010.

Mathieu, C., Neumann, C. S., Hare, R. D., i Babiak, P: A dark side of leadership: Corporate psychopathy and its influence on employee well-being and job satisfaction. Personality and Individual Differences, 59, 83–88 2014.

Michael C. Ashton: The Dutch HEXACO Personality Inventory: Psychometric Properties, Self–Other Agreement, and Relations With Psychopathy Among Low and High Acquaintanceship Dyads, časopis: Journal of Personality Assessment 90(2):142-51, Travanj 2008.

Morf, C. C., i Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self regulatory processing model. Psychological Inquiry, 12, 177–196.

O'Boyle, E. H., Jr., Forsyth, D. R., Banks, G. C., & McDaniel: Meta-analysis of the Dark Triad and work behavior: A social exchange perspective, časopis: Journal of Applied Psychology, 97(3), 557–579.

Paul Babinak i Robert D. Hare: Snakes in Suits: When Psychopaths Go to Work, HarperCollins 2006.

Paulhus, D. L. I Williams, K. M: The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism and psychopathy. Journal of Research in Personality, 36(6), 556–563 2002.

Peter K Jonason , Gregory D Webster: The dirty dozen: a concise measure of the dark triad, Psychological Assessment © 2010 American Psychological Association 2010, Vol. 22, No. 2, 420 – 432.

Peter K Jonason, Sarah Slomski i Jamie Partyka: The Dark Triad at work: Howtoxic employees get their way, Personality and Individual Differences 52(3) 2012.

Raskin, R. N. i Hall, C. S: A narcissistic personality inventory. Psychological Reports, 45(2), 590. 1979.

Raskin, R., Novacek, J. i Hogan, R. : Narcissism, self-esteem, and defensive selfenhancement. Journal of Personality, 59(1), 19–38 1991.

Richard Christie i Florence L. Geis: Studies in Machiavellianism, Elsevier Inc. 1970.

Robert Hogan Joyce Hogan: Assessing Leadership: A View from the Dark Side, Psychology, Vol.6 No.5, 2015.

Sedikides, C., Rudich, E. A., Gregg, A. P., Kumashiro, M. i Rusbult: Are normal narcissists psychologically healthy?: Self-esteem matters. Journal of Personality and Social Psychology, 87(3), 400–416 2004.

Seth M. Spain, Peter D Harms i James M. LeBreton: The dark side of personality at work, Journal of Organizational Behavior 35(S1):S41 - S60 2014.

Stephanie Sarkis: Know The „Dark Triad“ To Prevent Workplace Chaos, časopis Forbes 2019.

W. Keith Campbell, Glenn Reeder, Constantine Sedikides i Andrew J. Elliot: Narcissism and Comparative Self-Enhancement Strategies, Journal of Research in Personality 34(3):329-347 2000.

Westerlaken, K. M. i Woods, P. R. : The relationship between psychopathy and

the Full Range Leadership Model. Personality and Individual Differences, 54(1), 41–46 2013.